

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

БЕРТА ЕРІКА ГЕЙЗІВНА

Типи власних назв та інтерпретація їх правопису на шкільних уроках

014.02 Середня освіта. Мова і література (угорська) Дипломна робота на
здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:

Нодь Наталія Йосипівна

кандидат філологічних наук, доцент

Реєстрація _____
(номер)

« ____ » _____ 2025 р. _____
(підпис пров.фахівця) (прізвище, ініціали)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

_____ доц. Зикань Х.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)

К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

« ____ » _____ 2025 р.

Рецензент _____
(підпис)

_____ доц. Берта Е.Т.
(прізвище, ініціали)

_____ К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
„UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM” UKRÁN–MAGYAR OKTATÁSI
–TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉK

BERTA ERIKA

A tulajdonnevek típusai és helyesírásuk interpretálása az iskolai tanórákon.

Magyar nyelv és irodalom

Diplomamunka a baccalaureusi fokozat megszerzésére

6.014.02 Középfokú oktatás szakirányban,

Magyar nyelv és irodalom

Tudományos témavezető:

Nagy Natália

a filológiai tudományok kandidátusa, docens

TARTALOM

BEVEZETÉS	4
1. A KÉRDÉSSSEL FOGLALKOZÓ SZAKIRODALOMRÓL	8
1.1. A tulajdonnevek a szakirodalom tükrében	9
1.2. A tulajdonnevek tanítása az iskolában	12
2. A TULAJDONNEVEK TÍPUSAI ÉS HELYESÍRÁSUK INTERPRETÁLÁSA AZ ISKOLAI ÓRÁKON.....	20
3. A KISDOBONYI TANULÓK HELYESÍRÁSI KÉSZSÉGEINEK FELMÉRÉSE.....	39
BEFEJEZÉS.....	59
KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA	59
A FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE	62
REZÜMÉ (ukrán nyelven)	67
REZÜMÉ (angol nyelven)	68
MELLÉKLET	70

BEVEZETÉS

Dolgozatom témája: A tulajdonnevek típusai és helyesírásuk interpretálása az iskolai tanórákon.

Dolgozatom célja, hogy átfogó képet nyújtson a tulajdonnevek típusairól, valamint azok helyesírásának iskolai tanításában alkalmazott módszereiről. E munka során a különböző tulajdonnevek kategorizálására és helyesírási szabályaik ismertetésére fókuszálok, különös figyelmet fordítva az iskolai oktatásban való alkalmazásukra. A kutatás célja továbbá, hogy hozzájáruljon a tulajdonnevek helyesírásának oktatásához kapcsolódó módszertani diskurzus bővítéséhez, és segítse az oktatók számára hatékonyabb tanítási gyakorlatok kialakítását.

A téma aktualitása több tényezőre vezethető vissza. Az oktatási rendszerek folyamatos változása és fejlődése, valamint a kommunikációs kultúra átalakulása új kihívások elé állítja a helyesírás és a nyelvtanulás oktatását. A nyelvi pontosság hangsúlyozása különösen fontos a digitális kommunikáció korában, ahol az írásbeli kommunikáció minősége és a helyesírás alapvetően befolyásolják a hatékony információátadást. A modern technológiák és kommunikációs eszközök elterjedése új igényeket támaszt az iskolai oktatással szemben, és az oktatásnak alkalmazkodnia kell ezekhez az elvárásokhoz. A dolgozat célja, hogy e kihívások fényében vizsgálja a helyesírás tanításának metodikai megoldásait, különös figyelmet szentelve a tulajdonnevek kezelésére.

A kutatás módszertanában a következő eljárásokat alkalmaztam: a releváns tankönyvek és tananyagok áttekintése, a szakirodalom feldolgozása, valamint az online források és oktatási platformok felhasználása. A kutatás kiegészült diákkal végzett empirikus vizsgálatokkal is, amelyek lehetővé tették a tanulók helyesírási készségeinek gyakorlati értékelését.

Az anyagfeldolgozás során a rendszerezés és összefoglalás módszerét alkalmaztam. Ennek célja, hogy a gyűjtött adatokat logikusan és átlátható módon bemutassam, ezzel segítve a tanulók és az érdeklődők számára a tartalom

könnyebb megértését és elsajátítását. A strukturált megközelítés lehetővé tette, hogy az egyes forrásokban szereplő információkat összehasonlítsam, kiemelve azokat a legfontosabb megállapításokat és következtetéseket, amelyek hozzájárulhatnak a tulajdonnevek oktatásának javításához.

A **Kisdobronyi Líceum** egy magyar tannyelvű oktatási intézmény Kárpátalján. Az iskola felszereltsége nagyon jó.

Az iskolában 4 alsó és 7 felső tagozat, valamint 3 napközis csoport, délutánonként pedig különböző szakkörök működnek. Kémia, biológia, matematika, fizika, informatika, magyar nyelv és irodalom, illetve ukrán nyelv és irodalom szaktanteremmel, tornateremmel rendelkezik, s fel van szerelve négy interaktív táblával, a hozzájuk tartozó laptopokkal, nyomtatókkal és szkennerekkel. Az iskola könyvtárában megközelítőleg négyezer tankönyv, 6900 szépirodalmi kiadvány, illetve oktatási segédanyag áll a tanulók rendelkezésére. Jelenleg az oktatási intézményben 216 diákot 24 pedagógus oktat.

A Kisdobronyi Líceum megalapítása előtt a településen több próbálkozás is történt középiskola létrehozására. Egy ilyen kísérlet Nagydobronyban zajlott, de végül nem valósult meg. A helyi polgármester, Ember Balázs közbenjárásával és Úr Sándor, a volt kolhozelnök támogatásával sikerült egy régi középületet iskola céljára átadni, így alakult meg az intézmény.

2005 áprilisában egy kilencedikes tanuló egy edényben higanyt hozott az iskolába, és ott a diáktársakkal felelőtlenül játszottak vele. Az edény leesett, eltört, és a higany szétömlött az emeleti tanterem padlóján. Mivel a higanygőz már szobahőmérsékleten is mérgező, az iskolát azonnal kiürítették. A helyszínre érkező megyei katasztrófavédelmi egységnek 820 grammnyi higanyt sikerült begyűjteni, majd homokkal szórták le a padlót. A tanulók a tanévet a szomszédos Nagydobronyi Középiskolában fejezték be, majd a következő tanévet ideiglenesen iskolává átalakított épületekben kezdték el Kisdobrony területén.

A baleset után a régi iskolaépületet bezárták, és új iskolaépületet építettek a Kossuth utcában. A beruházásban az Ungvári Járási Tanács és Adminisztráció,

valamint a Kárpátaljai Megyei Tanács és Adminisztráció viselte a legnagyobb terhet, az új iskola berendezését és felszerelését pedig a megyei oktatási osztály vállalta magára, valamint a miniszteri kabinet Regionális Fejlesztési Alapjából is támogatták az építkezést.

Az új iskolaépületben hat tanterem, igazgatói és tanári szoba, valamint könyvtár és tornaterem is található. A teljes beruházás költsége 12 millió hrvnyva volt.

Adatközlők

A kutatás során az adatokat anonim módon, írásbeli kérdéssor segítségével gyűjtöttem, amelyet összesen 36 tanuló töltött ki. A kitöltők közül 17 fő 6. osztályos, míg 19 fő 7. osztályos tanuló volt. A válaszadók nemek szerinti megoszlása alapján 21 fő (58,3%) volt lány, míg 15 fő (41,7%) fiú. A tanulók etnikai és nemzetiségi összetétele a kárpátaljai régió sajátos társadalmi szerkezetét tükrözi. A válaszadók többsége magyar anyanyelvű, ukrán állampolgárságú kárpátaljai magyar. A felmérésben részt vevők közül 4 tanuló roma származású, közülük 1 fő a 6., 3 fő pedig a 7. évfolyamba jár. A kérdőívet 2025. április 27-én töltötték ki.

Az adatgyűjtés során nem kerültek rögzítésre személyes azonosító adatok, így a résztvevők személye nem volt megismerhető. Ennek köszönhetően az adatközlők teljes névtelensége biztosított volt.

A kérdőív kitöltői a vizsgált iskolai csoport tanulói közül kerültek ki, koruk és nemük tekintetében reprezentatív mintát alkotnak a vizsgálat témája szempontjából. Az elemzés során az eredmények összesített formában, csoportos jellemzések alapján kerültek feldolgozásra.

1. A KÉRDÉSEL FOGLALKOZÓ SZAKIRODALOMRÓL

A kutatás egyik alapvető lépése az adott témával kapcsolatos szakirodalom alapos áttekintése. Ez a folyamat lehetővé teszi, hogy megismerjük a témában elért eddigi kutatási eredményeket, az esetleges hiányosságokat, valamint hogy inspirációt merítsünk a saját kutatásunkhoz. A szakirodalom kritikusan fontos szerepet játszik abban, hogy biztosítsa a tudományos ismeretek megalapozott és releváns alkalmazását a dolgozatban.

A dolgozat témájának, azaz a tulajdonnevek típusainak és helyesírásuk iskolai tanításának vizsgálatával kapcsolatos szakirodalom-elemzés során számos olyan tanulmány és cikk található, amelyek részletesen bemutatják a különböző tulajdonnév-típusokat és azok helyesírásának szabályait. Az ilyen források alapvető segítséget nyújtanak a tanítási módszerek és gyakorlatok megértésében, amelyeket a szakértők javasolnak a tulajdonnevek oktatásának területén.

A szakirodalom átvizsgálása során külön figyelmet kell fordítani a különböző kutatási eredményekre és megközelítésekre, valamint az esetleges ellentmondásokra vagy vitás kérdésekre. Ezen elemzés révén lehetőség nyílik arra, hogy a témát átfogóan és kiegyensúlyozottan szemléljük, miközben felderítjük a téma aktuális állásfoglalásait és a hozzá kapcsolódó tudományos kihívásokat.

1.1. A tulajdonnevek a szakirodalom tükrében

A tulajdonnevekkel kapcsolatos kutatások interdiszciplináris megközelítése lehetővé teszi a nyelvészet különböző ágazatai, mint a kognitív nyelvészet, pszicholingvisztika és pragmatika alkalmazását. A kognitív nyelvészet prototípuselmélete segít a tulajdonnevek és köznevek megkülönböztetésének jobb megértésében [42, 31–32. o.], míg a pszicholingvisztikai kutatások rávilágítanak a név- és köznévtől eltérő mentális reprezentációira, valamint a tulajdonnevekkel kapcsolatos memória- és hozzáférési nehézségekre, különösen az idősebb

korosztály körében [17, 121–125. o.]. A név fogalmának etimológiai vizsgálata is fontos, mivel a "name" szó több nyelvcsaládban is közös eredetű, ami azt sugallja, hogy a név, mint egyedi megjelölés, már az indoeurópai nyelvek közös ősében is jelen volt [13, 39–45. o.].

A tulajdonnevek pontos meghatározása elengedhetetlen, mivel bár nyelvi jellegűek és általánosan jelen vannak a világ nyelveiben, a fogalom tisztázása szükséges a valódi megértéshez. A tulajdonnevek logikai szerepe nem szükségszerű a nyelvben, de mégis gyakran és változatosan jelennek meg, mivel a kommunikációban gazdaságosságot biztosítanak. A nyelvi gazdaságosság elve azt jelenti, hogy a tulajdonnevek segítségével egyszerűbben és hatékonyabban fejezhetjük ki magunkat, mint hosszabb körülírásokkal [45, 289 o.].

Nyirkos szerint a tulajdonnevek hírértéke abból ered, hogy nem alkalmasak fogalmi osztályok jelölésére [39, 233 o.]. A kommunikációelmélet alapján minél teljesebb egy információ, annál több bizonytalansági tényezőt szüntet meg. Így a tulajdonnevek fontos szerepet játszanak a kommunikációban, mivel rendkívül egyértelműen képesek egy adott egyedre utalni anélkül, hogy gazdaságtalan lenne a közlés [42, 31 o.].

Szépe, kommunikációs és grammatikai megközelítésből, a névadás metanyelvi jellegét hangsúlyozza, mivel a névadás során egy nyelvi címke képviseli a pontot és annak koordináta-rendszerét. **Szépe** szerint a név nem csupán nyelvi, hanem társadalmi intézmény is, és a névadás társadalmi aktus. Ezt a társadalmi aspektust mások is alátámasztják, kiemelve, hogy a nevek használatához ismernünk kell őket, de azok megértéséhez nem feltétlenül szükséges ilyen mély ismeret [46, 15 o.].

A logikában a tulajdonnév és a jelentés fogalma eltér a nyelvészettől. A logikai megközelítésben a tulajdonnevek hozzájárulnak a kijelentés értelméhez, míg a közneveknél a vonatkozás a kijelentésre vonatkozik. **Rúza Imre** szerint a tulajdonnév az individuumnevek "legegyszerűbb esete" [43, 431 o.], míg **Fabó Kinga** arra figyelmeztet, hogy a tulajdonnevek és köznevek fogalompárja logikai

és nyelvi szempontból eltérő jelentéssel bír, és ezért célszerűbb más terminológiát alkalmazni [11, 67 o.].

Frege szerint a név denotációval (vonatkozás) és jelentéssel rendelkezik, például az "alkonycsillag" és "hajnalcsillag" ugyanarra a vonatkozásra utal, de más jelentéssel bír. Bár a magyar nyelvben ezek nem tulajdonnevek, **Frege** minden olyan jelölést tulajdonnévnek tekint, amelynek jelentése egy konkrét tárgy. Azonban a valódi tulajdonneveknél, mint Arisztotelész neve, a jelentésről eltérő vélemények lehetnek [15, 156 o.].

A magyar nyelvtudományban **Gombocz Zoltán** foglalkozott először a tulajdonnevek jelentésével 1926-ban [16, 40 o.], de később kutatók, mint **Barabás, Kálmán és Nádasdy** [4, 135 o.], elvetették **Gombocz** álláspontját, miszerint a tulajdonneveknek nincs jelentésük. Bár a tulajdonnevek jelentésével kapcsolatban nincs egységes álláspont, a téma körüli viták továbbra is jelen vannak a szakirodalomban [16, 41 o.]. **Papp László** 1970-ben a névtan és a nyelvtudomány kapcsolatát részben alá- és mellérendeltségi viszonyként értelmezte, hangsúlyozva, hogy a névtan saját problémáit és módszereit alkalmazza [40, 26 o.].

A tulajdonnevek kérdése nemcsak a nyelvészet, hanem más tudományterületek, például a filozófia, logika és kommunikációelmélet szempontjából is fontos, mivel szoros kapcsolatban állnak a nyelvvel. Az 1963-as *A mai magyar nyelv rendszere* akadémiai nyelvtan a tulajdonneveket a konkrét főnév alfajának tekinti, és hangsúlyozza, hogy bár egyedi jellegűek, van jelentésük, amely azonosítja a nevet és annak viselőjét [47, 173 o.].

A magyar nyelvészetben a tulajdonnevekkel kapcsolatos megközelítések eltérnek, például a *Magyar nyelv története tankönyv* a közszó és a tulajdonnév közötti jelentésbeli különbséget hangsúlyozza, míg **Kálmán Béla** *A nevek világa* című művében úgy véli, hogy bár a tulajdonnevek azonosítást szolgálnak, gyakran tartalmaznak információkat is [28, 16 o.]. **Hoffmann István** a helyneveket az alak és jelentés egységeként kezeli, és fontosnak tartja, hogy a jelentést a denotatív aspektus alapján értelmezzük [19, 11 o.]. Az *Új magyar nyelvtan* és más

nyelvtanok nem veszik figyelembe a tulajdonneveket a mondattanban, csupán szemantikai jelentőséget tulajdonítanak nekik, de nem foglalkoznak részletesebben azok jelentésével [31].

Továbbá, több kutató is megjegyzi az utóbbi években, hogy a tulajdonneveket nem kellene külön szófaji csoportnak tekinteni, mivel elsősorban pszichológiai és szociokulturális körülmények határozzák meg őket. A tulajdonnevek attól válnak névvé, hogy vonatkoznak valamire, ami egy közösségben intézményesen viseli a nevet. Ennek függetlenül a *Magyar grammatika* továbbra is szófaji alcsoportnak tekinti a tulajdonneveket, és továbbra is osztja őket különböző típusokba, mint például személynevek, állatnevek, helynevek, intézménynevek, cégek nevei stb., noha az ilyen további csoportosítások helyénvalósága megkérdőjelezhető [46, 23 o.].

1.2. A tulajdonnevek tanítása az iskolában

A tanulók közötti különbségek egy része az életkorral kapcsolatos. A tanulók életkori sajátosságai, például a nyolcévesek és tizenévesek eltérő reakciói, nem minden esetben határozzák meg a képességeket, mivel nagy egyéni különbségek lehetnek [51, 45 o.]. A sikeres előadás kulcselemei közé tartozik a tanár felkészültsége, a logikus felépítés, a kérdező technikák és az aktív hallgatói kapcsolattartás, melyek segítik a tananyag hatékony közvetítését. A kérdések, legyenek reprodukciók vagy kreatívak, fenntartják a figyelmet és elősegítik a tanulók aktív részvételét. Az előadás során alkalmazott interaktív módszerek fontosak a diákok bevonásában. A szemléltetés segít az elvont fogalmak érthetővé tételében, míg a tanulói kiselőadások fejlesztik a könyvtárhasználatot és szövegfeldolgozást, de figyelni kell az időkorlátokra és a minőség biztosítására is. A hallgatóság motiválása és a tanár szerepe, hogy integrálja az előadottakat a tananyagba, szintén kulcsfontosságú [23, 37 o.].

A képi szemléltetés szerepe az iskolákban alábecsült, de a vizuális elemek fontossága egyre inkább felismerésre kerül, mivel segítik a tanulók megértését és élvezetesebbé teszik az oktatást. Bár gyakran akadályozzák a megfelelő eszközök

és szervezési problémák, a különböző módszerek, mint például a képek, videók vagy hanganyagok, lehetővé teszik a tananyag hatékonyabb közvetítését. A tulajdonnevek meghatározása nyelvenként változik, és nem minden esetben alkalmazhatók a hagyományos kritériumok. Az iskolai tantervekben a tulajdonneveket gyakran a szófajtan keretében tanítják, de ezek az ismeretek sokszor csak helyesírási és morfológiai szinten kerülnek előtérbe, míg az onomasztikai ismeretek ritkábban [3, 42 o.]. Az alsó tagozaton az élőlények, tárgyak és gondolati dolgok nevei, míg a felső tagozaton a főnév alcsoportjaként tanítják a tulajdonneveket. A 2020-as kerettanterv inkább a szavak jelentésére és helyesírására összpontosít [38].

A tantervben megjelennek olyan fogalmak is, mint a tulajdonságot kifejező szó, mennyiségeket kifejező szó és cselekvést jelentő szó, a múlt, jelen és jövő időben. A két tanterv közötti különbség abban rejlik, hogy a 2020-as tantervi irányelv nem sorolja fel explicit módon a szófajokat, és inkább a jelentésre és helyesírásra koncentrálnak [38].

Searle két nyelvi jelenséget vizsgál a tulajdonnevekkel kapcsolatban. Először is, azt, hogyan tanuljuk meg a tulajdonneveket: **Searle** szerint a tanuló a kritériumok alapján azonosítja a jelöltet, majd a konvenciók szerint használja a nevet. Másodszor, azt is megjegyzi, hogy ha tagadjuk a név hordozójának létezését, nem csupán azt állítjuk, hogy a név nem jelöl semmit, hanem azt is, hogy a névhez kapcsolódó entitás nem létezik. Például, ha azt mondjuk, hogy "Arisztotelész nem létezett", nemcsak a név jelentését kérdőjelezzük meg, hanem a szóban forgó személy létezését is. **Searle** szerint a tulajdonneveknek tehát logikai jelentésük van, amelyhez egy leírás halmaz kapcsolódik, és ez segíti a beszélői közösséget a név értelmezésében [44, 86-95 o.].

A névhasználat során felmerülő problémákat gyakran könnyebben megoldhatjuk leírások segítségével, amelyek nem azt jelentik, hogy a tulajdonneveknek nincs közvetlen jelölő funkciójuk, hanem hogy segítenek pontosítani a név által jelölt objektumot. A tulajdonnevek tanítása során a leírások

fontos szerepet játszanak a név jelentésének és használatának megértésében, mivel a leírások segítenek a tanulóknak kikövetkeztetni a névhasználat konvencióit. Ennek alapján a tulajdonnevek tanítása komplex folyamat, amelyben a leírások elengedhetetlenek a helyes használat elősegítésében [44, 75 o.].

A tulajdonnevek jelentésével kapcsolatos vita központi kérdése, hogy vajon létezik-e jelentésük, és ha igen, hogyan írható le ez. A filozófusok, mint **Searle**, a logikai állítások igazságtartalmára összpontosítanak, míg a formális nyelvészek, például **Chomsky**, a nyelv és a jelentés különválasztására hajlanak [9, 3–14. o.]. Ezzel szemben a kognitív nyelvészet, melynek képviselője például **Langacker**, az emberi nyelvhasználatot a biológiai tényezők szoros összefonódásában vizsgálja [33, 277 o.]. **Van Langendonck** szerint a tulajdonnevek elsősorban pragmatikai kategóriák: nyelvhasználati konvenció teszi őket névvé, nem pedig valamiféle velük született szemantikai-szintaktikai sajátosság [50, 11-12. o.].

A magyar névkutatásban **J. Soltész Katalin** jelentésemélete a nevek komplex struktúráját vázolja, míg **Nyirkos István** és **Hajdú Mihály** a tulajdonnevek köznévektől való elkülönítését hangsúlyozzák, **Hajdú** pedig a tulajdonneveket főnévként értelmezi, de azonosító funkcióval. Ezzel szemben **Hegedűs Attila** úgy véli, hogy a tulajdonnevek nem sorolhatók be a szófajok közé, mivel azok szók, szerkezetek vagy mondatok is lehetnek. A névhasználatot és jelentést **Hajdú Mihály** szerint a szociokulturális kontextus és a szituáció alakítja [25, 128 o.].

J. Soltész osztályozása a "tárgyifogalmi szempontok" alapján történik, de a fogalmi kategóriák és a tulajdonnevek besorolása vitatott. A leggyakrabban említett tulajdonnevek közé tartoznak a hely- és személynevek, valamint az állat- és tárgynevek, intézménynevek és népnevek. **Hoffmann** szerint ezek elkülönítése a denotátumok közötti különbségeken alapul [21, 20 o.].

A helynevekkel kapcsolatos tipológia alkalmazhatósága más névfajtákra fontos kérdés. **J. Soltész Katalin** szerint a személynevek és helynevek közötti legfőbb különbség, hogy míg a személynevek denotátumai ugyanazon kategóriába tartoznak, a helynevek különböző fogalmi kategóriákhoz kapcsolódnak. **Hoffmann**

István a helynevek nyelvi elemzéséhez szükséges a névfajták elkülönítése, és megjegyzi, hogy a helyek nem individuális egyedek, ellentétben a személynevekkel [22, 54 o.]. A helynevek gyakran őrzik az eredeti tulajdonságokat, míg a személyneveknél a kapcsolat a név és a névviselő között változékony. A névfajták csoportosítása alapján a helyneveket például tájnevekre és településnevekre oszthatjuk, míg a személyneveket névfunkciók szerint. Fontos, hogy a név ne csak azonosítást, hanem "osztályjelölő" szerepet is betöltsön. Bár a helynevekre kidolgozott modell más névfajtákra is alkalmazható, a különbségeket figyelembe kell venni [18, 67 o.].

A személynevek funkcionális megkülönböztetése alapvető a különböző névfajták (keresztnev, családnév, becenév, ragadványnév stb.) elemzésekor. **J. Soltész Katalin** a személyneveket egyedi, megkülönböztető, kiegészítő és helyettesítő funkciók szerint osztja fel [27, 2–30 o.]. A névhasználat terminológiai problémái is felmerülnek, mint a keresztnev helyett javasolt "egyéni név" kifejezés. A családnév és vezetéknév közötti megkülönböztetés szintén fontos, és a "megkülönböztető név" fogalmát **Fehértói Katalin** vezette be [14, 7 o.]. A személynevek, földrajzi nevek, és eseménynevek jelentős szerepet játszanak, míg a tulajdonnevek szótári és enciklopédikus feldolgozása különböző megközelítéseket igényel. A szótárak a nyelvi aspektusokat, míg az enciklopédiák az entitásokat és azok sajátosságait mutatják be.

A tulajdonnevekkel kapcsolatos szóhasználatban jelentős eltérések figyelhetők meg különböző tudományterületek és nyelvhasználati szinterek között, amelyek minőségi és mennyiségi jellegűek is lehetnek. Például a névtani és névjogi terminológia különbözik, hiszen míg a jogszabályok a családnév-változtatásokat "névváltoztatásnak" nevezik, addig a köznyelv és a tudományos diskurzus inkább a "névmagyarosítás" kifejezést alkalmazza. A névtanban a "névhasználat" és "névviselés" fogalmakra is eltérő definíciók léteznek. A családnév és vezetéknév szinonimái a névkutatásban, azonban az internetes keresők a "vezetéknév" kifejezést preferálják. A nyelvi és etnikai szempontból is

változó névadás fontos szerepet kap, mivel a név nyelvi eredete és az etnikai hovatartozás nem mindig esik egybe [18, 81 o.]. **Demeter és Bagdi** a népiségtörténeti iskola módszere alapján az etnikai vizsgálatokban alkalmazzák a népnévi eredetű családneveket, míg a családnevek etnikai rekonstruálására a népnevek és keresztnévhasználat elemzése is szolgálhat [10, 1–17 o.]. **Fabó Kinga** 2006-os cikkében kiemeli, hogy a tulajdonnév és köznévközötti szófajváltás nem mindig értelmezhető, mivel a tulajdonnév is főnév, így jelentésváltozást kell figyelembe venni [11, 70 o.]. Az asszonynevformák változását **Zahuczky Mónika, Fercsik Erzsébet, Laczkó Krisztina és Révész Katalin** regionális és szociolingvisztikai kutatásai elemzik, a társadalmi mobilitás és egyenlőségi törekvések hatásait figyelembe véve [52, 65 o.].

A ragadványnevek keletkezése hasonló az ősi családnevekhez, mivel az egyediséget és megkülönböztetést szolgálják, gyakran a közösség által. A kereszténység után az egyén nevét a családnév és keresztnév mellett ragadványnév is kiegészítette. A vezetéknév funkciója megváltozott, mivel ma már sok személy viselhet azonos vezetéknévet, így ragadványnevek keletkeznek az egyértelmű azonosítás érdekében. A második csoportba tartozó tulajdonnevek kulturális képződmények, mint épületek, márkanevek, események és pénznemek [14, 10 o.]. A földrajzi nevek kulcsszerepet játszanak a tájékozódásban, és különleges csoportot alkotnak a tulajdonnevek között. A földrajzi nevekkel kapcsolatban több tudományág foglalkozik, például a nyelvtudomány, térképészet és néprajztudomány, amelyek különböző megközelítésekkel vizsgálják a neveket. A földrajzi nevek típusai, mint településnevek, közterületnevek, víznevek stb., segítik a térképi ábrázolást és a helyesírási szabályok alkalmazását [20, 182 o.].

A térképi ábrázolás során a földfelszíni objektumokat három csoportba sorolják: domborzatrajz, síkrajz és névrajz. A földrajzi neveket fogalmi csoportokba és kategóriákba rendezzük, ami segíti a térképek olvashatóságát. A névcsoportok megjelenése függ a térkép méretarányától és az ábrázolt terület jellegétől [20, 184 o.]. A Kárpátokon belüli földrajzi nevek először a latin nyelvű

oklevelekben tűntek fel, de az ősi nevek a XIX. századig éltek tovább. **László Gyula** kettős honfoglalás-elmélete szerint a magyarság két lépcsőben telepedett meg a Kárpát-medencében, amit régészeti leletek és genetikai kutatások is alátámasztanak. A terület történelmét több népcsoport, köztük a kelták, hunok és avarok alakították [34, 41 o.]. **Bozsik Gabriella** munkássága az intézménynevek helyesírásának kérdéseire fókuszál, különösen azok fejlődésére az akadémiai szabályzatok és a 21. századi gyakorlat tükrében [6, 67 o.].

Az intézménynevek gyakran több szóból állnak, és szintagmatikus névalkotással jönnek létre. Az írásmódjuk, különösen a külön- és egybeírás, gyakran okoz kihívásokat. Előfordulhat, hogy egyes nevek nem felelnek meg a helyesírási normáknak, például a "nemzetipark-igazgatóság" esetében. Az intézménynév, mint nyelvi forma, gyakran leíró és összetett, amely a fogalmi jelentés megőrzésére helyezi a hangsúlyt, különösen fordítás során. A fordítási problémák az intézménynevek, tulajdonnevek és köznevek átültetésére vonatkoznak, és a fogalmi jelentés megőrzése kiemelt fontosságú. **Misad Katalin** a szlovákiai magyar intézménynév-használat kérdéseit vizsgálja [36, 84–86. o.], míg **Klaudy Kinga** az intézménynevek "kemény" kifejezésként való kezelésére hívja fel a figyelmet, amelyek esetében a fordítónak a névhasználati konvenciókhoz kell igazodnia [36, 91 o.].

Kisebbségi kétnyelvűségi helyzetben az intézménynevek fordítása különösen bonyolult lehet, mivel az államnyelven egységes, míg a kisebbségi nyelven változatos használat tapasztalható. Ennek következtében alkalmi, nem mindig helyes fordítások fordulhatnak elő, különösen a közéleti diskurzusokban. **J. Soltész Katalin** *A tulajdonnév funkciója és jelentése* című munkájában új megközelítést kínál a tulajdonnevek, köztük az intézménynevek vizsgálatára. Kiemeli a címek történetét, szerkezeti felépítését, például zeneművek vagy újságcímek esetén, amelyek a tartalom változása ellenére is állandóak maradnak. A szófaji határkérdéseket is érinti, például a közmondásos, egész mondatos címek esetében, amelyek csak akkor válnak tulajdonnévvé, ha már hivatkoznak rájuk. Az állandó

címeket nagy kezdőbetűvel írjuk, de csak az első szót és a tulajdonnévi elemeket [26, 84 o.].

A könyvsorozatok címadása változatos lehet, ami megnehezíti a sorozatok és szótárak, lexikonok megkülönböztetését. A sorozatoknak tematikus, összefoglaló címeik vannak (pl. *Magyar Kódex*), míg a kötetek saját, önálló címet viselnek (pl. *Az Árpádok világa*). A sorozatok lehetnek filmek is, például egyedi részcímeikkel (*Egy lépés előre: A szerelem örvényei*) vagy azonos című epizódokkal (*Barátok közt*). Az évfordulók és rendezvények címei, mint például *Reneszánsz éve 2008*, gyakran kisbetűvel írandók, de kiemelt helyzetben nagy kezdőbetűvel jelennek meg [26, 123 o.].

A helyesírás tanulásában tudatos és tudattalan folyamatok egyaránt szerepet játszanak. A mindennapi szövegek olvasása, a helyesírási tapasztalatok és az írás közben való elbizonytalanodás mind hozzájárulnak készségeink fejlődéséhez. Még a beszéd is befolyásolja helyesírásunkat, mivel a szavak hangzó alakja hatással van írásukra [24, 46 o.].

A tudatos helyesírás-tanulás egyéni és csoportos formákban, különböző környezetekben zajlik. Fontos a helyesírási szabályok ismerete, alkalmazásuk képessége, valamint a digitális eszközök szerepe [48, 18 o.]. A tanulás hatékonysága érdekében alkalmazott stratégiák kulcsfontosságúak, mint például a szabályok gyakorlása és a helyesírási jelenségek, mint a különírás, egybeírás és tulajdonnevek írása. A tanulás három szintet ölel fel: külső segítség használata (algoritmikus szint), a szabályok belsővé válása (belső algoritmus szint), és a magabiztos alkalmazás (maximális begyakorlottság szintje) [12, 282 o.].

A helyesírás-fejlesztés során olyan példák megtanulása is fontos, amelyeket nem lehet pusztán szabályokkal magyarázni, például hagyományos családnevek vagy nehezen írható szavak esetében. A tanulásban segítenek a hagyományos módszerek (pl. olvasás, írás, hangos kiejtés) és a tanulásmódszertani technikák (pl. emlékeztető szószerkezetek, történetek, képek) [24, 47 o.]. A tanulás

eredményességét növeli, ha többféle érzékszervi módszert alkalmazunk, és ellenőrizzük a megszerzett tudást.

A helyesírás-tanulás során papíralapú és digitális eszközök is rendelkezésre állnak. A papíralapú eszközök között szerepelnek szabályzatok, szótárak, tanulmánykötetek, feladatgyűjtemények és vizuális tananyagok. A digitális tanulás kognitív és vizuális eszközökkel, önállóan használható programokkal és interaktív platformokkal gazdagítja a tanulást, lehetőséget adva a társas tanulásra is [48, 19 o.]. A modern helyesírás-tanulás a tanulás tanítására, attitűdformálásra és a kódváltás fejlesztésére helyezi a hangsúlyt. A pedagógusoknak új módszerekre van szükségük, amelyek kritikai és kreatív gondolkodást, pozitív attitűdöt és egyéni tanulási utakat támogató gyakorlatokat alkalmaznak. A cél a maradandó helyesírási tudás elmélyítése és alkalmazása a változó világban [32, 131 o.].

2. A TULAJDONNEVEK TÍPUSAI ÉS HELYESÍRÁSUK INTERPRETÁLÁSA AZ ISKOLAI ÓRÁKON

A magyar nyelv oktatásában a tulajdonnevek helyesírása és típusainak megértése kiemelt jelentőséggel bír. A magyar helyesírás szabályai szerint a tulajdonnevek különböző kategóriákba sorolhatók, mint például személynevek, állatnevek, földrajzi nevek, csillagnevek, intézménynevek, márkanevek és címek [35, 155 o.]. A dolgozat gyakorlati részének alapjául a kárpátaljai Kisdobronyi Líceumban végzett 6–7. évfolyamos magyar tannyelvű oktatás szolgál. A magyar nyelv tantárgy keretein belül a tulajdonnevekkel való foglalkozás kiemelt szerepet kap a nyelvtani tananyag részeként.

A tanítás az ukrán oktatási minisztérium által jóváhagyott, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség közreműködésével kialakított modelltanterv alapján történik. Ennek értelmében a magyar nyelv tantárgy a gimnáziumi szakaszban (5–9. évfolyam) heti 3–4 órában szerepel a tantervben, így a tanulók éves szinten 102–136 órában találkoznak a magyar nyelv különböző területeivel, beleértve a helyesírást is. A 6–7. évfolyamban ebbe az óraszámába illeszkedik a tulajdonnevek tanítása is, mely a nyelvtani témakörök között szerepel. [30, 4–6. o.].

A 6. évfolyamon az oktatás hivatalosan használt tankönyve: **Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács-Burkus Erzsébet** *Magyar nyelv. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára*. A kiadványt az Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma ajánlotta (Lviv, Szvit Kiadó, 2014). A tankönyv egyértelműen külön fejezetet szentel a tulajdonnevek tanításának, *A tulajdonnevek helyesírása II. A földrajzi nevek helyesírása* címmel. Ez is mutatja, hogy a téma jelentőséggel bír a tanterv szintjén is, és önálló nyelvtani egységként kezelik.

A 7. évfolyamban ennek folytatásaként szintén **Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács-Burkus Erzsébet** közös munkája alapján készült a *Magyar nyelv. Tankönyv a magyar tannyelvű általános oktatási rendszerű tanintézetek 7.*

osztálya számára című kiadvány (Lviv, Szvit Kiadó, 2015). Ez a kötet már bővített, modulrendszerű struktúrában tárgyalja a szófajokat és a nyelvtani egységeket, így a tulajdonneveket is. A tananyag itt már inkább a főnév témakörén belül foglalkozik a tulajdonnevekkel, és integrálja a tanulói kompetenciafejlesztés korszerű elemeit. [7, 8; 78–82. o.; 94–101. o.]

A tanítás módszerei és gyakorlatai:

A tulajdonnevek oktatásának módszertana változatos:

- Frontális magyarázat és szemléltetés szolgálja az új fogalmak bevezetését.
- Páros és csoportmunka segíti az ismeretek megerősítését.
- Egyéni feladatmegoldás biztosítja az önálló gyakorlást.
- Játékos, interaktív feladatok (pl. „névadó” játék, „hibakereső”) motiválják a tanulókat.

A feladatok között szerepel:

- Szóalaktanilag bontott tulajdonnevek írása,
- Helyesírási hibák javítása szövegekben,
- Tulajdonnév-típusok felismerése és csoportosítása,
- Saját példák alkotása (pl. intézménynévre vagy földrajzi névre).

A két használt tankönyv [7, 8; 78–82; 94–101.) lépcsőzetesen építi fel a 6–7. évfolyam helyesírás-tanítását: a fogalmak bevezetését mindig gyakorló- és ismétlő feladatok követik, kellő teret adva a szabályok rendszerezésének. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a tankönyvi gyakorlatok mellett a pedagógusok szívesen egészítik ki a tananyagot célzott feladatlapokkal; ezek nemcsak mélyítik a normatív tudást, hanem a tanulók logikai gondolkodását is fejlesztik. A kárpátaljai szakirodalom ezt a gyakorlatot kompetenciaalapú, differenciált megközelítésként értékeli: **Prykhodko** kiemeli, hogy a magyar anyanyelvű diákok ortográfiai biztonsága akkor erősödik, ha a szabályokat saját (helyi) nyelvi környezetük példáin gyakorolják [53, 42. o.]. **Karpenko** szerint a multikulturális osztályteremben a tanulók önbizalmát fokozza, ha a feladatokban hangsúlyosan jelennek meg a helyi földrajzi nevek és személynevek – ezek személyes élménnyé

teszik a tulajdonnevek helyesírását [54, 57-59. o.]. **Tkachuk** legújabb vizsgálata pedig rámutat: a digitális, azonnali visszacsatolást adó feladatlapok 15–20 %-kal csökkentették a kötőjeles, illetve összetett tulajdonnevek írásának hibaarányát [55, 88. o.].

Ezek a kutatási eredmények összhangban állnak **Vágó** differenciálási elvével, mely szerint az egyre komplexebb (szövegértés-alapú, elemző) feladatok a tanulók egyéni haladási üteméhez igazodva segítik a szabályos és tudatos nyelvhasználat kialakítását [49, 103–104. o.]. Mindez igazolja, hogy a tankönyvi keret önmagában megfelelő alapot nyújt, ugyanakkor a kiegészítő – helyi példákra, digitális eszközökre és differenciált megoldásokra épülő – feladatokkal biztosítható a tulajdonnevek helyesírásának valóban mély, tartós elsajátítása.

A tanítás során kiemelt cél, hogy a tanulók pontosan felismerjék a tulajdonnevek különböző típusait (személynevek, földrajzi nevek, intézménynevek stb.), és elsajátítsák azok helyes írásmódját. A tananyag általában a fogalom bevezetésével kezdődik, majd különböző módszerek segítségével valósul meg az ismeretek elmélyítése. Az alkalmazott módszerek között szerepel a frontális magyarázat, a szemléltetés, a páros és csoportmunka, valamint az egyéni feladatmegoldás.

A tanítás során fontos szerepet kap a differenciálás: az egyszerűbb gyakorlatoktól a bonyolultabb szövegértési és elemzési feladatokig fokozatosan vezetik el a tanulókat a szabályos és tudatos nyelvhasználat felé. A tulajdonnevekkel kapcsolatos feladatok lehetőséget biztosítanak a logikai gondolkodás fejlesztésére is, hiszen a tanulónak nemcsak ismernie, hanem alkalmaznia is kell az elsajátított szabályokat.

A tapasztalatok szerint a tananyagban szereplő feladatok mennyisége és típusa általában elegendőnek bizonyul, különösen akkor, ha a tanár kiegészítő gyakorlatokat is alkalmaz. A feladatok gyakorlati jellege, az iskolai környezethez való illeszkedésük és a nyelvi tudatosságot fejlesztő szerepük miatt jól illeszkednek a 6–7. osztályos tanulók fejlettségi szintjéhez.

A nemzetközi onomasztikában **Van Langendonck** egységes névtipológiai rendszert fogalmazott meg, amely hét fő kategóriába (személy-, állat-, hely-, intézmény-, márka-, esemény- és címnevek) sorolja a tulajdonneveket [50, 41-44. o.] E tipológia nagyban egybevághat a magyar középiskolai tankönyvek felosztásával.

A tulajdonnevek típusai:

- Személynevek: Emberek nevei, mint például János, Kovács Péter.
- Állatnevek: Házi vagy vadon élő állatok nevei, mint például Rex, Bambi.
- Földrajzi nevek: Települések, tájak, hegyek nevei, mint például Budapest, Balaton, Mátra.
- Csillagnevek: Csillagok és csillagképek nevei, mint például Orion, Szíriusz.
- Intézménynevek: Iskolák, egyetemek, szervezetek nevei, mint például Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Vöröskereszt.
- Márkanevek: Termékek vagy szolgáltatások nevei, mint például Coca-Cola, iPhone.
- Címek: Könyvek, filmek, műalkotások címei, mint például "A Pál utcai fiúk", "Star Wars" [35, 161-168 o.].

A tulajdonnevek helyesírásának alapelvei:

1. Nagy kezdőbetű használata: A tulajdonnevek minden szavát nagy kezdőbetűvel írjuk, például: "Jókai Mór regényei" vagy "Eiffel torony".
2. Különírás és egybeírás: Általában a tulajdonneveket külön írjuk, de vannak kivételek, mint például:
 - Egybeírt tulajdonnevek: például: "Földrajzi Intézet", "Képzőművészeti Múzeum".
 - Különírt tulajdonnevek: például: "Petőfi Sándor Múzeum", "Kossuth Lajos utca".
3. Kötőjel használata: Amikor a tulajdonnév több szóból áll, és azok önálló jelentéssel bírnak, kötőjelet alkalmazunk, például: "Kis-Küküllő folyó".

4. Tulajdonnevek toldalékolása: A tulajdonnevekre vonatkozó toldalékok általában külön írandók, például: "Kovács Péterrel beszéltem", de vannak kivételek, mint például: "Erdélyi-Múzeum" [1, 95-201 o.].

A tulajdonnevek tanításának módszertana:

A tulajdonnevek helyesírásának elsajátítása során fontos a rendszeres gyakorlás és a szabályok alkalmazásának megértése. A következő módszerek segíthetnek a tanulásban:

- Szabálymagyarázatok: A helyesírási szabályok részletes ismertetése és példákkal való illusztrálása.

- Gyakorlófeladatok: Írásbeli és szóbeli feladatok, amelyek során a tanulók alkalmazhatják a megtanult szabályokat.

- Emlékeztető eszközök: Mnemonikus technikák, mint például mondókák vagy történetek, amelyek segítik a szabályok megjegyzését.

- Képzettársítás: A tulajdonnevek vizuális megjelenítése, például képek vagy térképek használata a jobb megértés érdekében.

- Összehasonlítás: Hasonló típusú tulajdonnevek összehasonlítása, hogy a tanulók felismerjék a közös jellemzőket és szabályokat [2].

A magyar helyesírás szabályainak elsajátítása és alkalmazása alapvető fontosságú a nyelvi kultúra és az írásbeli kommunikáció fejlesztésében. A tulajdonnevek helyesírásának megértése hozzájárul a nyelvhelyesség és a pontos kifejezőmód kialakításához [35, 154 o.].

A kárpátaljai tanítási rendszer sajátos kihívásokkal és lehetőségekkel rendelkezik, melyek a térség kulturális, történelmi és nyelvi sajátosságaiból erednek. **Beregszászi Anikó** *A lehetetlent lehetni* című tantárgy-pedagógiai útmutatója jól tükrözi ezt a sokrétű és összetett tanítási környezetet. A könyv célja, hogy segítse a kárpátaljai magyar iskolák pedagógusait abban, hogy a helyi igényekhez és sajátosságokhoz igazodva fejlesszék az oktatási módszereiket, figyelembe véve a diákok nyelvi és kulturális hátterét [5, 9 o.].

A kárpátaljai oktatási rendszer legfontosabb jellemzője, hogy két- vagy többnyelvű környezetben működik. A diákok magyar nyelven tanulnak, ugyanakkor az ukrán nyelv és kultúra is elengedhetetlen része az oktatásnak, mivel az ukrán államnyelv használata is kötelező. Ez a helyzet különleges feladatot ró a pedagógusokra, hiszen nemcsak az anyanyelv, hanem a második nyelv, az ukrán elsajátítását is biztosítaniuk kell. **Beregszászi Anikó** útmutatója azt hangsúlyozza, hogy a nyelvi és kulturális érzékenység, valamint a kreativitás kulcsfontosságúak a sikeres oktatásban. Az anyanyelv-oktatásnak nemcsak a nyelvtani szabályok megértésére kell koncentrálnia, hanem a diákok identitásának megerősítésére is [5].

A kárpátaljai iskolákban alkalmazott módszertan számos kihívást rejt, különösen az oktatási anyagok, eszközök és az oktatói felkészültség tekintetében. A helyi pedagógusok sokszor olyan környezetben dolgoznak, ahol az erőforrások korlátozottak, és az oktatás minősége nagymértékben függ a helyi közösség elkötelezettségétől. Azonban **Beregszászi Anikó** művében olvasható tanítási módszerek és praktikus példák segítenek abban, hogy a tanárok ne csupán szabályokat, hanem a nyelv és kultúra szeretetét is átadják a diákoknak. A szövegelemzés és az olvasás iránti érdeklődés növelése, valamint a kreatív írás és a beszédkézség fejlesztése kiemelt szerepet kap az oktatásban [5. 46-47 o.].

A tanítási rendszer különlegessége továbbá, hogy erősen kötődik a közösségi és helyi kulturális értékekhez. A diákok számára lehetőséget biztosítanak arra, hogy a helyi történelmet, irodalmat és hagyományokat tanulmányozzák, miközben a világ más kultúráit és nyelveit is megismerhetik. Ez a fajta integrált oktatás segít abban, hogy a diákok szélesebb perspektívát nyerjenek, miközben megerősödik identitásuk és kötődésük a helyi közösséghez [5, 67 o.].

Beregszászi Anikó könyvében kitér arra is, hogy a kárpátaljai iskolák pedagógusainak folyamatos szakmai fejlődésre van szükségük, hogy a tanulók igényeinek megfelelően alkalmazhassák a legmodernebb tanítási módszereket. A pedagógusok kreativitása és az új oktatási technikák ismerete alapvetően

hozzájárulnak a diákok fejlődéséhez, különösen olyan kihívásokkal teli közegben, mint amilyen Kárpátalja [5, 84 o.].

Összességében a kárpátaljai tanítási rendszer egyedi és különleges helyzetet kínál, ahol a hagyományok, a nyelv és a kultúra megőrzése mellett a modern oktatási módszerek alkalmazása is elengedhetetlen. **Beregszászi Anikó** műve pedig egy olyan pedagógiai útmutatót ad a kezükbe, amely segít a pedagógusoknak abban, hogy minden egyes diák számára elérhetővé tegyék az oktatás legfontosabb céljait: a tudás megszerzését, a nyelvi készségek fejlesztését és a kulturális identitás megerősítését [5, 129–130 o.].

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) célja a kárpátaljai magyar iskolák anyanyelvi oktatásának fejlesztése. Ennek érdekében a KMPSZ különböző könyveket és módszertani csomagokat biztosít az iskolák számára, amelyek segítik a tanárok munkáját és támogatják a diákok nyelvi készségeinek fejlesztését [29, 10 o.].

A kárpátaljai iskolákban az anyanyelvi oktatás különös hangsúlyt kap, különösen az 5., 6. és 7. osztályos tanulók körében. A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) által kiadott *Útmutató a kárpátaljai magyar szülőknek és pedagógusoknak* című kiadvány hasznos iránymutatást nyújt az anyanyelv tanításában alkalmazott módszerekhez [30, 26 o.].

- Kétnyelvűségre építő oktatás

Kárpátalján a kétnyelvű környezet (magyar és ukrán nyelv) nagy kihívást jelent a tanulók számára, ezért fontos, hogy az anyanyelvi oktatás során figyelembe vegyék a nyelvi különbségeket. Az oktatók figyelmet fordítanak arra, hogy a diákok ne csak a magyar nyelvet sajátítsák el, hanem tisztában legyenek az ukrán nyelv és kultúra sajátosságaival is. A kétnyelvűség elősegíti, hogy a tanulók mindkét nyelvet magas szinten elsajátítsák, így lehetőségük van a szakszövegek és irodalmi művek megértésére is [30, 27 o.].

- Szituatív nyelvhasználat fejlesztése

A kiadvány hangsúlyozza a szituatív nyelvhasználat fontosságát, azaz azt, hogy a tanulók képesek legyenek a magyar nyelvet különböző társadalmi és kommunikációs helyzetekben alkalmazni. A tanárok olyan feladatokat és gyakorlatokat alkalmaznak, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy a diákok a mindennapi életben használt nyelvet is aktívan használják, például párbeszédet, beszélgetéseket és nyelvi játékokat [30, 28 o.].

- Kódváltás és nyelvi átjárhatóság

A kódváltás (az egyik nyelvről a másikra való váltás) figyelembevétele szintén fontos módszer. Az oktatók segítik a tanulókat abban, hogy tudatosan váltsanak a két nyelv között a megfelelő helyzetekben. A kódváltás képessége különösen fontos a kétnyelvű közegben való aktív és hatékony kommunikációhoz [30, 29 o.].

- Személyre szabott tanulási utak

A tanulók egyéni szükségleteihez igazodó oktatási módszerek alkalmazása kulcsfontosságú. Az anyanyelvi oktatásban különböző tanulási tempókat és módszereket alkalmaznak, hogy minden diák a saját ütemében fejlődhessen. Az egyéni tanulási utak biztosítják, hogy a diákok a saját erősségeikre és érdeklődési körükre építve sajátíthassák el a nyelvet [30, 30 o.].

- Interaktív és kreatív tanulási módszerek

Az interaktív tanulási eszközök és kreatív feladatok segítik a diákok nyelvi készségeinek fejlesztését. A tanárok játékos, csoportos és egyéni feladatokat alkalmaznak, amelyek ösztönzik a diákokat a nyelv aktív használatára. A különböző játékok, feladatok, szerepjátékok és nyelvi kihívások segítenek elmélyíteni a tanulók nyelvi tudását [30, 31 o.].

- Tudatos helyesírási oktatás

A helyesírási szabályok elsajátítása és gyakorlása kiemelt szerepet kap az anyanyelvi órákon. A helyesírási hibák javítása mellett a tanulók figyelmet kapnak a tulajdonnevek, a szófaji szabályok és a nyelvi normák helyes alkalmazására is. A

helyesírás fejlesztésében a tanárok különböző gyakorlati feladatokat alkalmaznak, amelyek segítenek a szabályok rögzítésében [30, 32 o.].

- Szövegértési és szövegalkotási gyakorlatok

A szövegértési és szövegalkotási készségek fejlesztése az anyanyelvi oktatás alapvető része. A tanulók különböző típusú szövegeket olvasnak, és ezek alapján különböző feladatokat végeznek el, például összefoglalót készítenek, véleményt formálnak, és saját véleményüket, gondolataikat is kifejezik [30, 33 o.].

- Digitális eszközök használata

A modern oktatási technológia, mint a digitális tananyagok, online platformok és multimédiás eszközök, szintén segíti az anyanyelvi tanulást. A diákok interaktív módon, játékos formában tanulhatják meg a nyelvet, miközben fejleszthetik informatikai készségeiket is.

Ezek a módszerek segítik a kárpátaljai diákok nyelvi készségeinek fejlesztését, figyelembe véve a kétnyelvű környezet sajátosságait és a helyi oktatási igényeket [30, 33 o.].

A kétnyelvű környezetben történő anyanyelvi nevelés sajátos kihívások elé állítja a pedagógusokat. A "Po zákárpátszki" című kiadvány részletesen bemutatja a kétnyelvűség hatásait a kárpátaljai magyar közösség nyelvhasználatára, különös tekintettel a szituatív nyelvválasztásra és a kódváltásra [41, 30 o.].

A tulajdonnevek tanítása szintén kiemelt figyelmet érdemel. *A kárpátaljai magyar tanulók helyesírása néhány szempontból* című tanulmány részletesen foglalkozik a helyesírás tanításának kihívásaival és javaslatokkal szolgál a kárpátaljai magyar tanulók helyesírásának fejlesztéséhez.

A kárpátaljai magyar tanulók helyesírásának sajátosságai és fejlesztési lehetőségei kiemelt figyelmet érdemelnek, különösen a kettősnyelvű környezetben. **Nagy Natália** *A kárpátaljai magyar tanulók helyesírása néhány szempontból* című tanulmánya részletesen elemzi a helyesírási hibákat és javaslatokat fogalmaz meg a fejlesztésükre. **Nagy Natália** kutatásának célja a kárpátaljai magyar tanulók helyesírási sajátosságainak feltárása volt, különös tekintettel a kettősnyelvűség

hatásaira. A kutatásban a Simonyi Zsigmond helyesírási verseny kárpátaljai megyei fordulóján részt vevő 8. osztályos tanulók írásbeli munkáit elemezték, különös tekintettel a hibák típusaira és gyakoriságára [37, 139-140 o.].

A vizsgálat során a következő hibákat azonosították:

- Mássalhangzó minőségi változása: A tanulók gyakran cserélték fel a hasonló hangzású mássalhangzókat.
- Magánhangzó hosszúsági hibák: Előfordult, hogy hosszú magánhangzót röviddel, illetve fordítva írtak.
- Kezdőbetűk helytelen írása: Gyakori hiba volt a tulajdonnevek kezdőbetűinek helytelen nagy- vagy kisbetűs írása.
- Elválasztási hibák: A szótagolás szabályainak figyelmen kívül hagyása miatt helytelen elválasztások fordultak elő.
- Szóelemek helytelen írása: A szóösszetételek egybe- vagy különírásának hibái, valamint a kötőjeles írásmód helytelen alkalmazása is megjelent.
- Írásjelek helytelen használata: A központozás szabályainak megsértése is gyakori hiba volt.

A kutatás alapján a következő javaslatok fogalmazódtak meg a helyesírási készségek fejlesztésére:

- Külön órák bevezetése: A jelenlegi tantervben nincs külön helyesírási óra, ami megnehezíti a célzott fejlesztést. A kutatás javasolja ilyen órák bevezetését.
- Integrált nyelvtanítás: A nyelvtanórákon belül kiemelt figyelmet kell fordítani a helyesírási szabályok gyakorlati alkalmazására.
- Gyakorlati alkalmazás ösztönzése: A tanulók számára biztosítani kell a helyesírási szabályok mindennapi használatának lehetőségét, például írásbeli feladatok és szövegalkotás formájában.
- Digitális eszközök alkalmazása: A modern technikai eszközök, mint például helyesírási-ellenőrző programok használata segíthet a hibák felismerésében és korrigálásában.

• Versenyek és vetélkedők szervezése: A helyesírási versenyek ösztönzik a tanulók érdeklődését és elköteleződését a helyesírás iránt, miközben versenyszellemben fejlődhetnek [37, 140-148 o.].

A kárpátaljai magyar tanulók helyesírási készségeinek fejlesztése komplex feladat, amely a nyelvi környezet, az oktatási módszerek és a tanulók motivációjának figyelembevételét igényli. A fent említett javaslatok alkalmazása hozzájárulhat a helyesírási hibák csökkentéséhez és a nyelvi kompetenciák fejlesztéséhez a kárpátaljai iskolákban. A KMPSZ által indított program keretében a kárpátaljai iskolák könyveket és módszertani csomagokat kaptak, amelyek támogatják az anyanyelvi oktatás minőségének javítását [30]. Mindez hosszú távon hozzájárulhat a kárpátaljai magyar diákok sikeresebb anyanyelvi fejlődéséhez és iskolai előmeneteléhez.

Az iskolai gyakorlatom során lehetőségem nyílt különböző nyelvtani témák tanítására, köztük a tulajdonnevek helyesírására és a mozaikszóképzésre is. A 6. és a 7. évfolyamon tartott tanóráim során ezekhez a témákhoz kapcsolódóan két teljes órát vezettem, amelyek célja az elméleti ismeretek közvetítése mellett a gyakorlás és az alkalmazás volt. Az óratervezeteket azért illesztettem a dolgozatba, mert jól példázzák, hogyan jelenik meg a nyelvtani szabályok tanítása a gyakorlatban, és hogyan lehet ezeket az ismereteket a tanulók számára érthető, változatos és gyakorolható módon átadni.

ÓRATERVEZET

magyar nyelvből
a 6. osztály számára
2025. április 23.

Az óra témája: A tulajdonnevek helyesírása – gyakorlat és alkalmazás

Oktatási cél:

- A tanulók ismerjék fel a tulajdonnevek különféle típusait (személynév, földrajzi név, intézménynév stb.)

- Tudják a helyesírási szabályokat alkalmazni: nagybetűs írásmód, kötőjelek, szóösszetételek.

- A tanulók gyakorolják a ragos formák helyesírását (pl. Babitscsal, Kazinczyt).

- Ismerjék fel a hibás és helyes írásmódokat szövegkörnyezetben.

Nevelési cél:

- A nemzeti múlt iránti tisztelet és történelmi emlékezet erősítése az aradi vértanúk példáján keresztül.

- A helyes nyelvhasználat igényének kialakítása és elmélyítése.

- Az együttműködésre, figyelmes hallgatásra és mások véleményének elfogadására nevelés.

- Az anyanyelvhez való pozitív érzelmi viszony kialakítása, a magyar nyelv értékeinek megbecsülése.

Szemléltetés: tankönyv

Óratípus: ismétlő, begyakorló óra

Szakirodalom: Braun Éva – Zékány Krisztina – Kovács-Burkus Erzsébet: Magyar nyelv. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára. Lviv: Szvit Kiadó, 2014, 66-68 o.

Idő	Az óra menete	Módszeres eljárások
1 perc	SZERVEZÉS	-Ügyeletes tanuló jelentése -A hiányzók feljegyzése
2-5 perc	SZÁMOKÉRÉS Házi feladat ellenőrzése	
5-15 perc	ÚJ ISMERET RENDSZEREZÉSE, ISMÉTLÉS A tanulók segítségével közösen összefoglaljuk a tulajdonnevek főbb típusait és helyesírási szabályait. Előkészítés: A tanóra elején a tanulók a füzetükbe beírják a dátumot, az „Iskolai gyakorlat” megjelölést, valamint az óra témáját:	Frontális osztálymunka: a tanár irányításával történő közös megbeszélés, szabályrendszerezés.

	<p>„A tulajdonnevek helyesírása – gyakorlat és alkalmazás”</p> <p>Célkitűzés:</p> <p>A mai órán ismételjük a tulajdonnevek fajtáit és helyesírási szabályait, különösen a nagy kezdőbetűk, az egybe- vagy különírás, valamint a toldalékolás helyes módját. Célünk, hogy magabiztosan felismerjük a tulajdonneveket, és helyesen alkalmazzuk azokat különféle szöveggörnyezetekben.</p> <p>A ragos tulajdonnevek írásmódjára külön kitérünk (pl. Babitscsal, Mikszáthék, Kazinczyt).</p>	
15-40 perc	<p>GYAKORLÁS TANKÖNYVI FELADATOKKAL</p> <p>76. feladat</p> <p>77. feladat: -val/-vel rag alkalmazása nevekre – páros munkában</p> <p>78. feladat: szójátékokban szereplő tulajdonnevek helyesírása – közös megbeszélés</p> <p>79. feladat: tulajdonnevek szótagolása – egyéni írásban, majd közös ellenőrzés</p> <p>80. feladat: képzett tulajdonnevek gyakorlása – tanári irányítással</p> <p>81. feladat: párosító játék a családnevek és foglalkozások között – frontális munka</p>	<p>Páros munka: együttműködés két tanuló között (pl. 77. feladat).</p> <p>Egyéni munka: tanulók önállóan oldják meg a feladatokat (pl. szótagolás, szóalkotás).</p> <p>Kooperatív technikák: pl. párosító játék, hibakeresés megbeszéléssel.</p>
41 perc	<p>ÖSSZEFOGLALÁS, ELLENŐRZÉS</p> <p>Gyors ellenőrzés néhány kiválasztott feladaton keresztül.</p> <p>Visszajelzés a tanulók részéről: mit találtak könnyűnek/nehezebbnek?</p>	<p>Reflexió, önértékelés: óra végén a tanulók visszajelzése arról, mit tanultak, mi volt számukra nehéz vagy érdekes.</p>

43 perc	<p>HÁZI FELADAT Írjanak egy rövid, 5–6 mondatos szöveget, amelyben legalább 5 különböző típusú tulajdonnevet használnak (személynév, földrajzi név, intézménynév stb.), ügyelve azok helyesírására.</p>	
---------	--	--

ÓRATERVEZET

magyar nyelvből

a 7. osztály számára

2025. április 24.

Az óra témája: Mozaikszó-alkotás és a tulajdonnevek köznevesülése

Oktatási cél: A tanulók ismerjék meg a mozaikszóképzés típusait és a tulajdonnevek köznevesülésének jelenségét, tudják azokat példákon keresztül felismerni, csoportosítani, és helyesen alkalmazni szóalkotási és helyesírási feladatokban.

Nevelési cél: A tanulók nyelvi kreativitásának, együttműködési készségének és a magyar nyelv iránti érdeklődésüknek a fejlesztése a szóalkotási lehetőségek játékos, csoportos feldolgozása során.

Szemléltetés: tankönyv

Óratípus: Új ismeretet átadó és rendszerező óra

Szakirodalom: Braun Éva – Zékány Krisztina – Kovács-Burkus Erzsébet:

Magyar nyelv. Tankönyv a magyar tannyelvű általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára. Lviv: Szvit Kiadó, 2015. 195-198 o.

Idő	Az óra menete	Módszeres eljárások
1 perc	SZERVEZÉS	-Ügyeletes tanuló jelentése -A hiányzók feljegyzése
2-5 perc	SZÁMOKÉRÉS Házi feladat ellenőrzése	-
5-25 perc	ÚJ ANYAG ÁTADÁSA Előkészítés:	- Motiváció és ráhangolás

<p>A tanóra elején a tanulók a füzetükbe beírják a dátumot, az „Iskolai gyakorlat” megjelölést, valamint az óra témáját: „Mozaikszóképzés és a tulajdonnevek köznevesülése”</p> <p>Célkitűzés: A mai órán megismerkedünk két különleges szóalkotási folyamattal: a mozaikszóképzéssel és a tulajdonnevek köznevesülésével. Megtanuljuk, hogyan jönnek létre rövidített formák hosszabb kifejezésekből, és azt is megfigyeljük, hogyan válhatnak ismert márkanevekből vagy személynevekből hétköznapi köznevek.</p> <p>Magyarázat – Mozaikszóképzés és köznevesülés</p> <p>Képzeljétek el, hogy valaki azt mondja: „Ma a BKV-val mentem, aztán az SZTK-ba kellett mennem vizsgálatra.”</p> <p>Talán ti is használjátok ezeket a kifejezéseket – de tudjátok, mit jelentenek ezek a betűk?</p> <p>A BKV például azt jelenti: <i>Budapesti Közlekedési Vállalat</i>, az SZTK pedig: <i>Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ</i>.</p> <p>Ez a mozaikszóképzés egyik fajtája: amikor egy hosszú kifejezésből csak a kezdőbetűket vagy szótagokat vesszük, és egy új, rövidebb szót hozunk létre belőlük.</p> <p>A mozaikszóképzés típusai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Betűszó: csak betűket használunk, betűzve ejtjük ki (pl. MÁV, ENSZ). • Rövidítésként ejtett mozaikszó: a betűkből egy új szót ejtünk ki (pl. NATO, UNICEF). • Szótagmozaik: szótagokat vonunk össze (pl. GYES, SZOT). <p>Most nézzük meg a másik érdekességet: Hogyan lehet egy tulajdonnévből köznévv? Például: – Ha azt mondjuk, „kaptam egy adidast”,</p>	<p>- Tanári magyarázat és szemléltetés</p> <p>- Táblai / digitális bemutatás</p> <p>- Tanulói visszajelzés kérése</p>
--	---

	<p>lehet, hogy nem a márkáról beszélünk, hanem bármilyen sportcipőről.</p> <p>– A xeroxolás nemcsak a Xerox márkájú fénymásolóra vonatkozik, hanem bármelyik másolásra.</p> <p>Ez a tulajdonnevek köznevesülése: amikor egy márkanév, személynév, földrajzi név közhasználatú, általános jelentésű köznévvé válik.</p> <p>Helyesírási szabály:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ha egy tulajdonnév köznévvé válik, kis kezdőbetűvel írjuk (pl. egy adidas, egy rigó jancsi, xeroxol). <p>Megbeszélés kérdésekkel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milyen mozaikszavakat ismertek? • Használtak-e már olyan szót, ami tulajdonnévből lett köznévvé? • Tudtok olyan szót mondani, amit gyakran használunk, de nem tudjuk, hogy valójában mozaikszó? 	
25-40 perc	<p style="text-align: center;">BEGYAKORLÁS</p> <p>1. feladat (Tankönyv 4. feladat – 195. oldal) Csoportosítsd a következő szavakat aszerint, hogy milyen szóalkotási móddal jöttek létre: szóösszerántás, szóvegyülés, mozaikszó! Szavak: gyorstalpaló, tudakozó, külker, cseveg, csuczog, KRESZ, füstölög, művház Válasz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szóösszerántás: gyorstalpaló, tudakozó • Szóvegyülés: cseveg (csacsog + fecseg), csuczog • Mozaikszó: KRESZ, külker, művház <p>2. feladat (Tankönyv 5. feladat – 196. oldal) Fejtsd meg a mozaikszavakat! Mit jelentenek? Szavak: KRESZ, MÁV, OTP, GYES Válasz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • KRESZ – Közúti Rendelkezések Egységes Szabályzata • MÁV – Magyar Államvasutak • OTP – Országos Takarékpénztár 	<p>- Páros/csoportos munka</p> <p>- Ellenőrzés megbeszéléssel</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • GYES – Gyermekgondozási Segély 3. feladat (Tankönyv 6. feladat – 197. oldal) Találjatok ki mozaikszót egy képzeletbeli szervezetnek vagy csoportnak, és írjátok le, mit jelent! Válasz (minta): <i>ZÖLD – Zöld Otthonért Lelkes Diákok</i> Egy iskolai környezetvédelmi csapat, akik fák ültetésével, szelektív gyűjtéssel segítik az iskolát. 4. feladat (Tankönyv 8. feladat – 198. oldal) Alkoss saját mozaikszót vagy szóvegyülést, majd magyarázd el, mit jelent! Válasz (minta): <i>KULTI – Kulturális Ifjúsági Klub</i> Egy hely, ahol a fiatalok színházat, filmeket, zenét ismerhetnek meg és szervezhetnek programokat. 	
41 perc	<p style="text-align: center;">HÁZI FELADAT KIJELÖLÉSE, MEGBESZÉLÉSE</p> <p>Feladat: Írj 5 mozaikszót vagy köznevesült tulajdonnevet, amelyeket a mindennapi életben hallottál vagy használtál! Mindegyikhez írd le: – Mit jelent? – Milyen szóalkotási mód hozta létre? – Helyesírás szempontjából kis- vagy nagybetűs? Pl.: – BKV – Budapesti Közlekedési Vállalat – betűszó – nagybetűs – adidas – sportcipő, köznevesült tulajdonnév – kisbetűs</p>	
43 perc	<p style="text-align: center;">ÖSSZEFOGLALÁS – Óra végi összegző kérdések</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mit jelent a mozaikszóképzés? Milyen típusait ismertük meg ma? • Mi az a köznevesült tulajdonnév? Milyen példákat tudsz mondani? • Hogyan írjuk helyesen a 	

	mozaikszavakat és a köznevesült neveket? <ul style="list-style-type: none"> • Melyik típusnál használunk nagybetűt, és melyiknél kisbetűt? • Tudnál saját példát is kitalálni egy mozaikszóra? 	
--	---	--

Az iskolai gyakorlatom során szerzett tapasztalatok jelentős mértékben hozzájárultak diplomamunkám elkészítéséhez, hiszen lehetőségem nyílt az elméleti tudásomat közvetlenül a gyakorlatban is alkalmazni. A 6. és 7. évfolyamos tanulók körében tartott órák során megtapasztaltam, milyen kihívásokkal küzdenek a diákok a tulajdonnevek helyesírásának megértésében és alkalmazásában. Láttam, hogy bár a tanulók elméletben gyakran ismerik a szabályokat, azok gyakorlati alkalmazása során mégis sok bizonytalansággal szembesülnek, főként a nagybetűhasználat, az egybe- és különírás, valamint a toldalékolás esetén. Az órák során kipróbálhattam a különböző tanítási módszereket is, például a frontális tanári magyarázatot, a csoportos és páros feladatokat, valamint a kreatív és hibakereső gyakorlatokat. Ezeknek köszönhetően megértettem, hogy a tanítás akkor válik igazán eredményessé, ha a szabálymagyarázatokat a diákok aktív részvételével, változatos és életközeli feladatokkal támogatjuk. A gyakorlat során szerzett tapasztalatok megerősítették bennem a témaválasztásom relevanciáját, egyúttal pedig lehetőséget nyújtottak arra, hogy mélyebben megértsem, mely módszerek és megközelítések vezethetnek eredményesebb nyelvtani tanításhoz, különösen a tulajdonnevek helyesírásának területén.

3. A KISDOBONYI TANULÓK HELYESÍRÁSI KÉSZSÉGEINEK FELMÉRÉSE

A 6–7. osztályos tanulók kiválasztása a kutatás szempontjából különösen indokolt, mivel ebben az életkorban a diákok már elsajátították az alapvető helyesírási szabályokat, és képesek azok tudatos alkalmazására is. A helyesírási készségek fejlesztése kiemelt szerepet kap a magyar nyelvi tantervben, különösen a tulajdonnevek helyesírása, amely ezen évfolyamokon hangsúlyosan jelenik meg.

A tanulók ebben a korban már képesek összetettebb nyelvi szabályok értelmezésére és alkalmazására, így alkalmasak arra, hogy a kutatásban részt vegyenek. A vizsgálat lehetőséget nyújt annak feltárására is, hogy milyen tényezők (pl. iskolai környezet, tanulási szokások) befolyásolják a helyesírási teljesítményüket.

A kutatás célja a tanulók helyesírási készségeinek vizsgálata, különös tekintettel a tulajdonnevek helyes írására. A vizsgálat során az alábbi kérdésekre kerestem választ:

- Milyen mértékben képesek a diákok helyesen írni a tulajdonneveket?
- Hogyan hat a különböző tulajdonnév-típusok (földrajzi nevek, személynevek, intézmények stb.) írásmódja a helyesírási teljesítményre?
- Milyen hibák fordulnak elő leggyakrabban, és mi állhat ezek hátterében?
- Milyen tényezők (évfolyam, nem, önértékelés stb.) befolyásolják a tanulók teljesítményét?

A tanulók helyesírási készségeit egy írásbeli teszt segítségével mértem fel.

A teszt feladattípusai:

- Kitöltéses feladatok: helyesen kell leírni a megadott tulajdonneveket.
- Hibakereső feladatok: hibásan írt tulajdonneveket kell javítani.
- Szóképzéses feladatok: tulajdonnevek megfelelő használata mondatban.

A teszt különböző tulajdonnév-típusokat tartalmazott:

- földrajzi nevek (pl. *Budapest, Himalája*)
- személynevek (pl. *Jókai Mór, Kossuth Lajos*)

A felmérés célja a tanulók saját tapasztalatainak és önértékelésének feltérképezése volt. A kérdések az alábbi témákat érintették:

- Nem, évfolyam, helyesírási jegyek
- Helyesírás-tanulási szokások
- Saját tapasztalatok a tulajdonnevek helyesírásával kapcsolatban

A feladatlap kérdéstípusai:

1. Demográfiai adatok (pl. nemed, osztályod)
2. Feleletválasztós kérdések – helyes alak kiválasztása
3. Tulajdonnevek felismerése köznévhalmazból
4. Hibafelismerés szövegben – pl. „a balaton partján” - *Balaton*.

A kutatás során lehetőségem nyílt megfigyelni, hogyan alkalmazzák a tanulók a tanult szabályokat gyakorlati helyzetekben. Az osztálytermi megfigyelés révén olyan hibák is feltárhatóvá váltak, amelyek nem jelentek meg a tesztekben, viszont rendszeresen előfordultak az iskolai munkában.

A feladatlapot úgy terveztem meg, hogy az ne csak a lexikális tudást mérje, hanem a szabályalkalmazás, hibafelismerés és nyelvtani tudatosság szintjét is. A kérdések:

- Életkori sajátosságokhoz igazodnak,
- A tanulók ismerős nevekkel találkoznak (pl. *Berlin, Peti, Kossuth-díj*),
- Több gondolkodási szintet is aktiválnak (feleletválasztás, írás, hibajavítás).

Az adatok elemzése során az alábbi szempontokat vettem figyelembe:

- Hibák gyakorisága: hol fordulnak elő a leggyakrabban?
- Hibatípusok: elírás, ékezet, nagybetű, kötőjel stb.
- Összefüggések: pl. évfolyam, nem, önértékelés és hibaszám között

A kutatás eredményei hozzájárulnak a helyesírási készségek mélyebb megértéséhez, különösen a tulajdonnevek kapcsán. A feladatlap didaktikai

szempontból jól megtervezett, a tantervi követelményekkel összehangolt, és alkalmas a tanulói teljesítmény több szintű értékelésére – legyen szó diagnosztikus, formatív vagy szummatív célról.

A felmérést összesen 36 tanuló töltötte ki, közülük 17 fő 6. osztályos, míg 19 fő 7. osztályos tanuló volt. A válaszadók nemek szerinti megoszlása alapján 21 fő (58,3%) volt lány, míg 15 fő (41,7%) fiú.

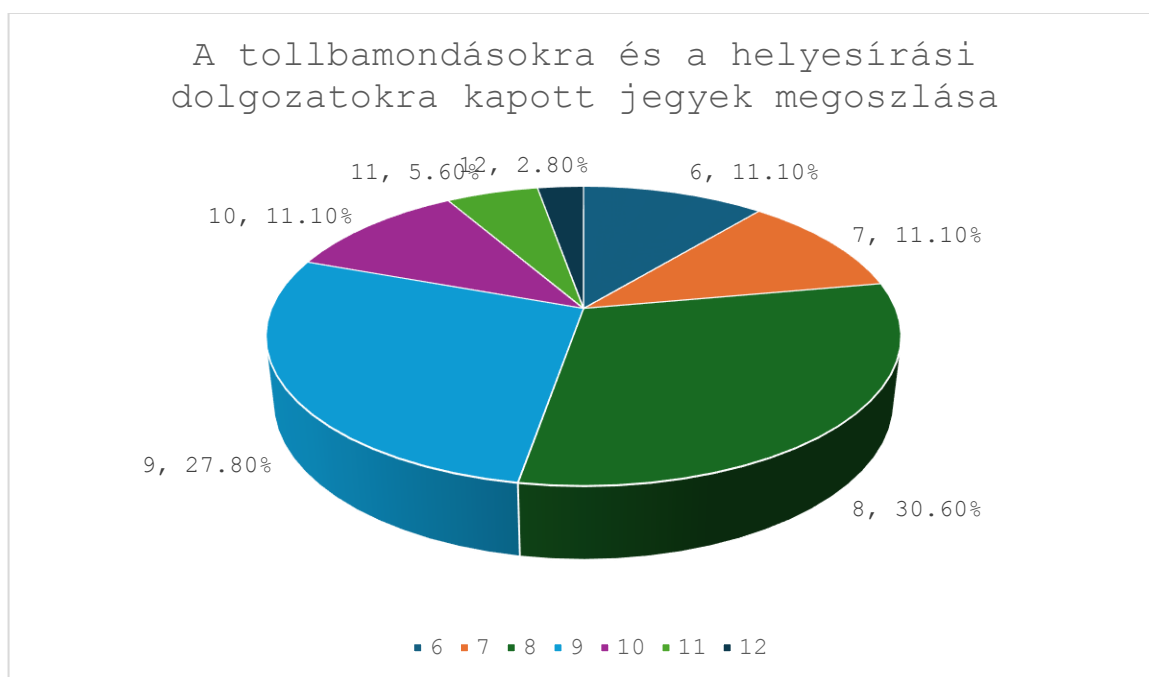
A feladatlap második kérdése arra irányult, hogy a tanulók saját bevallásuk alapján milyen osztályzatokat szoktak kapni tollbamondásokra és helyesírási dolgozatokra. A válaszok az 1–12-es értékelési rendszer keretein belül mozogtak, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a diákok közül senki sem jelölt meg 5-ösnél alacsonyabb érdemjegyet, ami azt jelzi, hogy az általános teljesítményszint az osztályban legalább közepes szintűnek tekinthető. Ez összhangban lehet azzal az oktatási tapasztalattal, hogy a 6–7. osztályos tanulók ebben az életkorban már rendelkeznek alapvető helyesírási ismeretekkel, és a pedagógusok által alkalmazott értékelés gyakran a pozitív megerősítést is szolgálja.

A válaszadók közül a legtöbben 8-as és 9-es érdemjegyet jelöltek meg, ami arra utal, hogy a tanulók többsége jó vagy nagyon jó eredményeket ér el a helyesírási feladatokban. Konkrétan: 11 tanuló 8-ast, 10 tanuló pedig 9-est jelölt meg leggyakoribb osztályzatként. Ez a csoport a teljes minta több mint felét adja, ami pozitív képet fest a tanulók helyesírási készségeiről és arról, hogy viszonylag biztosan alkalmazzák az alapvető helyesírási szabályokat – különösen a tulajdonnevekkel és nagybetűhasználattal kapcsolatosakat.

Egy kisebb csoport, összesen 8 tanuló, 6-os vagy 7-es osztályzatot választott. Ez arra utal, hogy ezeknél a tanulóknál előfordulnak helyesírási hibák, ugyanakkor teljesítményük még mindig a közepes szint felett van. Valószínűleg az ő esetükben a kisebb bizonytalanságok, elgépelések vagy egyes szabályok következtelen alkalmazása jelent kihívást. Számukra a célzott gyakorlás és egyéni visszajelzés lehet a fejlődés kulcsa.

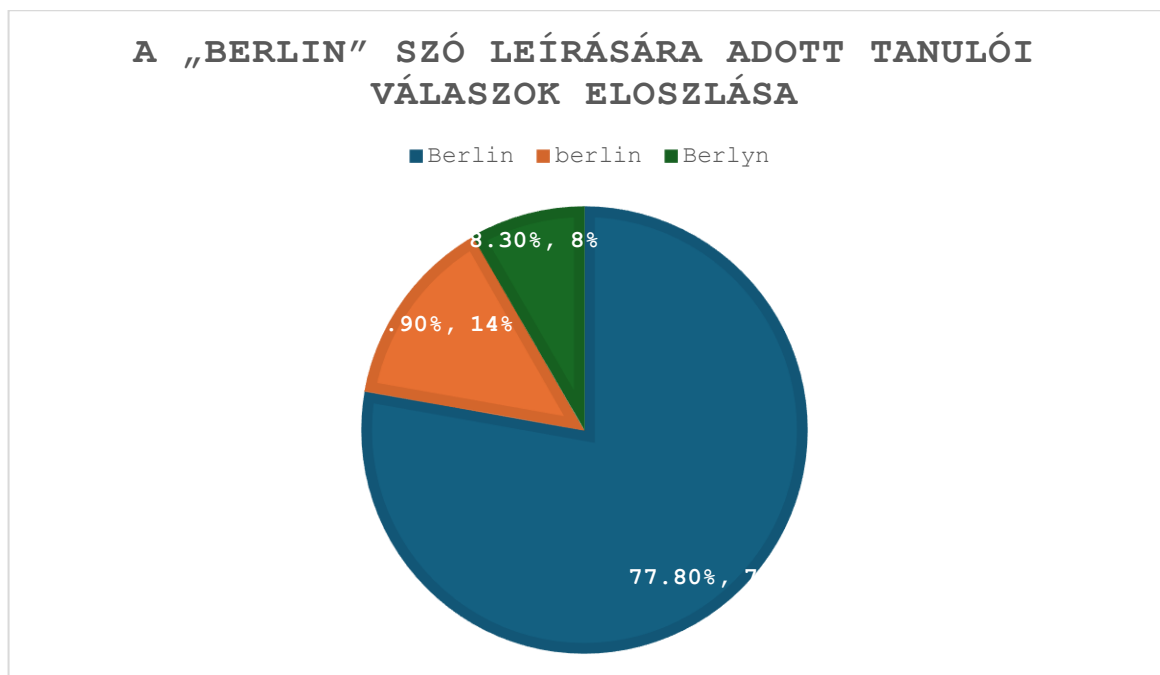
A legjobb teljesítménykategóriába tartozók – tehát azok, akik 10-es, 11-es vagy 12-es jegyet adtak meg – a válaszadók kisebb részét képviselik, összesen 7 tanulót. Az ő esetükben feltételezhető a magas szintű szabályismeret, a tudatos nyelvhasználat és a kiváló figyelem a részletekre. Érdeemes megjegyezni, hogy ezek a tanulók valószínűleg érdeklődnek a nyelvi tantárgyak iránt, és motiváltak a nyelvhelyesség fejlesztésében.

Összességében elmondható, hogy a válaszadók teljesítménye viszonylag magas szinten mozog: a legtöbben a 8–9-es tartományban helyezkednek el, míg a szélső értékek – azaz a leggyengébb (5-ös) és a legjobb (12-es) osztályzat – csak kis arányban fordulnak elő. Ez az eredmény megerősíti, hogy a kérdőív célzottan egy olyan készségterületet vizsgál, amelyet a tanulók általában stabilan birtokolnak, ugyanakkor jól megkülönböztethető szintkülönbségek mutathatók ki a diákok között. A kérdőív tehát alkalmas eszköz a tanulók helyesírási tudásának differenciált feltérképezésére.



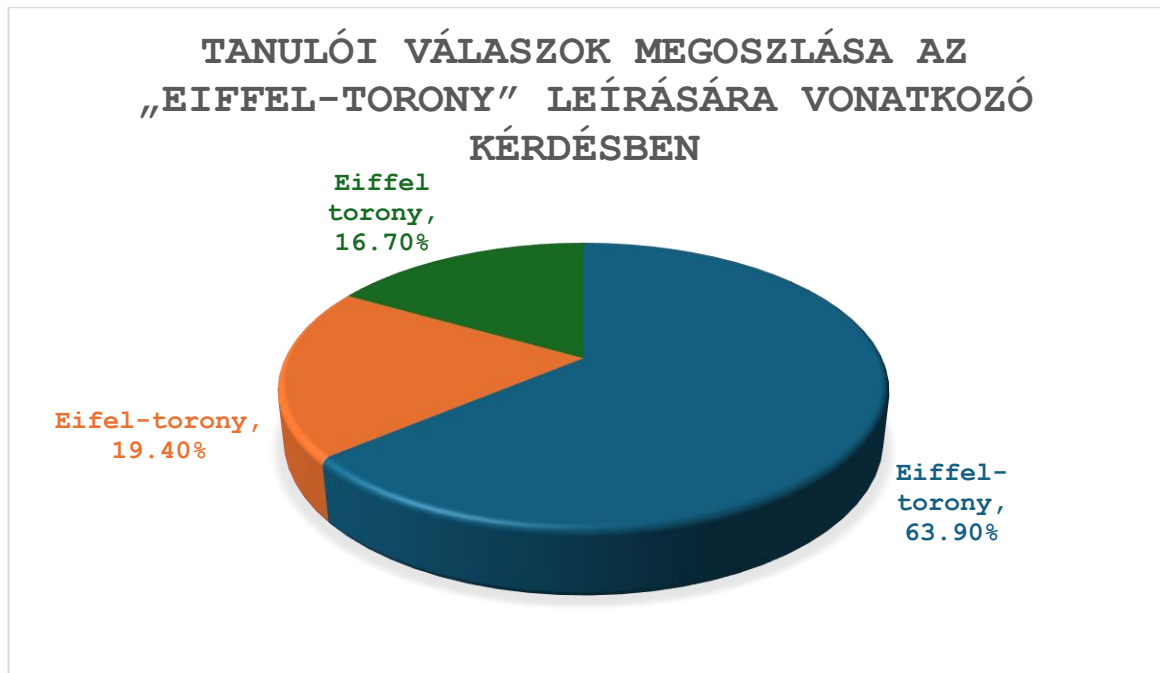
A vizsgálat harmadik kérdése a „Berlin” szó helyesírására irányult, amelynek célja az volt, hogy a tanulók felismerjék a földrajzi nevek helyesírásának egyik alapvető szabályát: a nagy kezdőbetű használatát a tulajdonnevek esetében. A „Berlin” kiválasztása különösen indokolt, hiszen jól ismert, idegen eredetű

földrajzi név, amelynek helyes írásmódja nemcsak nyelvi, hanem kulturális ismereteket is feltételez. A 36 válaszadó közül 28 fő (77,8%) helyesen, nagy kezdőbetűvel írta a „Berlin” szót, ami azt mutatja, hogy a tanulók többsége tisztában van a tulajdonnevek helyesírásának szabályaival. Ugyanakkor előfordultak helytelen válaszok is: 5 fő (13,9%) kis kezdőbetűvel („berlin”), illetve 3 fő (8,9%) fonetikus tévesztéssel („Berlyn”) írta a szót. Ezek a hibák arra világítanak rá, hogy bizonyos tanulóknál még nem alakult ki teljes mértékben a szabályok tudatos alkalmazása. A tanítás során érdemes külön hangsúlyt fektetni a nagybetűs írás tudatosítására, valamint arra, hogy az idegen eredetű, de közismert tulajdonnevek is a magyar helyesírás szabályai szerint írandók.



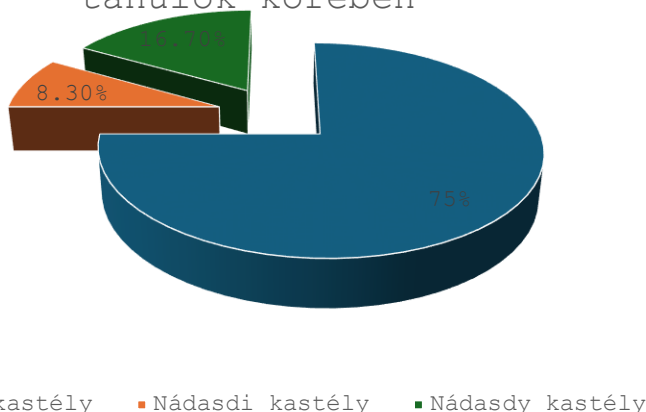
A negyedik vizsgált kérdés az „Eiffel-torony” helyes írásmódjára vonatkozott, amely egy összetett tulajdonnévként jelenik meg a magyar helyesírásban. Az „Eiffel” név egy ismert személynév, míg a „torony” köznévként funkcionál. A szabály szerint ilyen esetben kötőjellel kell összekapcsolni a két elemet. A 36 válaszadó közül 23 fő (63,9%) helyesen jelölte meg az „Eiffel-torony” formát. A tanulók 6 fős (16,7%) csoportja az „Eiffel torony” alakot választotta, amelyből hiányzik a kötőjel, míg 7 fő (19,4%) az „Eifel-torony” formát jelölte meg, amely fonetikus torzítást tartalmaz. A hibás válaszok arra utalnak, hogy a tanulók egy

része nem ismeri, vagy nem alkalmazza következetesen a kötőjel használatának szabályait, illetve, hogy a névalak pontos ismerete sem minden esetben egyértelmű. Ez a kérdés különösen alkalmas arra, hogy a helyesírási szabályok és az idegen tulajdonnevek integrálása terén további megerősítést nyújtson a tanítás során.



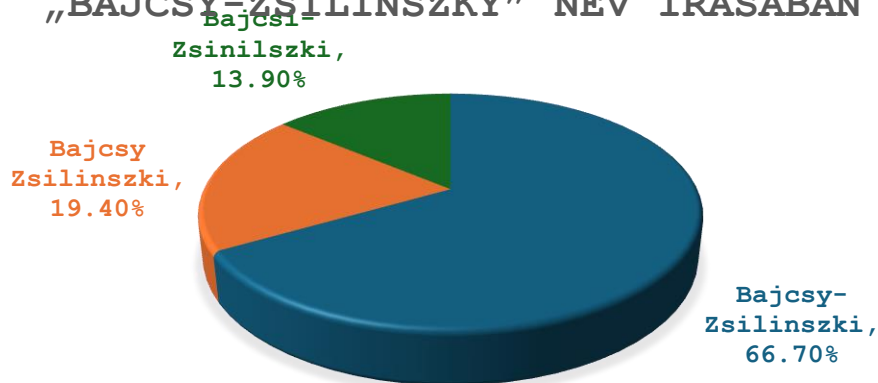
Az ötödik kérdés a „Nádasdy-kastély” helyesírására fókuszált, amely szintén egy összetett tulajdonnév. Az ilyen típusú nevek esetében különösen fontos a kötőjel helyes alkalmazása, mivel ez biztosítja a név szerkezetének és jelentésének egyértelműségét. A válaszadók 27 fője (75%) a helyes formát választotta. A „Nádasdy kastély” alakot 6 fő (16,7%) választotta, valószínűleg nem ismerve fel a kötőjel szükségességét. Három tanuló (8,3%) a „Nádasdi kastély” formát jelölte meg, amely egy tipikus fonetikai hiba. A helyes válaszok magas aránya mellett ezek a hibák rávilágítanak arra, hogy a tulajdonnevekhez kapcsolódó köznevek írása, különösen a kötőjeles formák, továbbra is figyelmet igényelnek az oktatás során.

A „Nádasdy-kastély” leírásával kapcsolatos válaszok megelozslása a tanulók körében

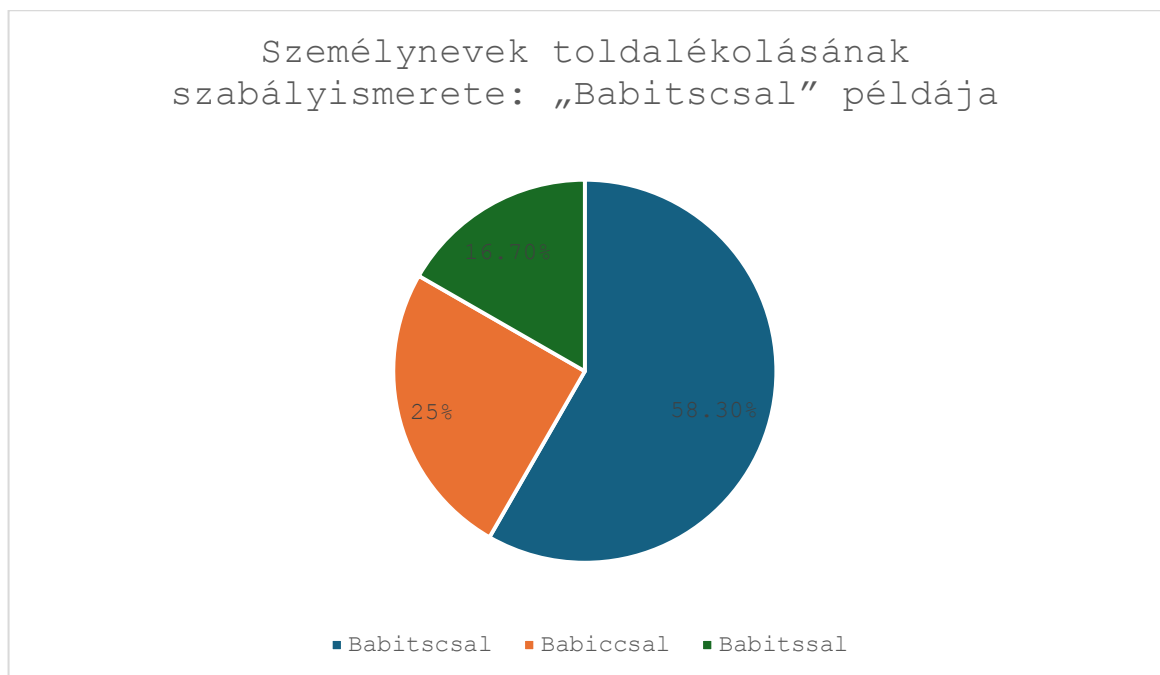


A hatodik kérdés a „Bajcsy-Zsilinszky” név helyesírását vizsgálta. Ez az összetett névalak különösen alkalmas arra, hogy a tanulók kötőjelezéssel és helyes névalak-megőrzéssel kapcsolatos tudását mérje. A válaszadók 24 fője (66,7%) a helyes alakot választotta, míg 7 tanuló (19,4%) a kötőjel nélküli „Bajcsy Zsilinszki” formát, és 5 fő (13,9%) a fonetikus torzítást, a „Bajcsi-Zsilinszki” változatot jelölte meg. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a tanulók többsége képes a névalak pontos megőrzésére, de a kötőjel használatában, valamint a névalak helyes írásában még előfordulnak hiányosságok. Ez különösen fontos, hiszen az ilyen nevek nemcsak helyesírási, hanem történelmi és kulturális ismereteket is feltételeznek.

FONETIKAI TORZÍTÁSOK ELŐFORDULÁSA A „BAJCSY-ZSILINSZKY” NÉV ÍRÁSÁBAN

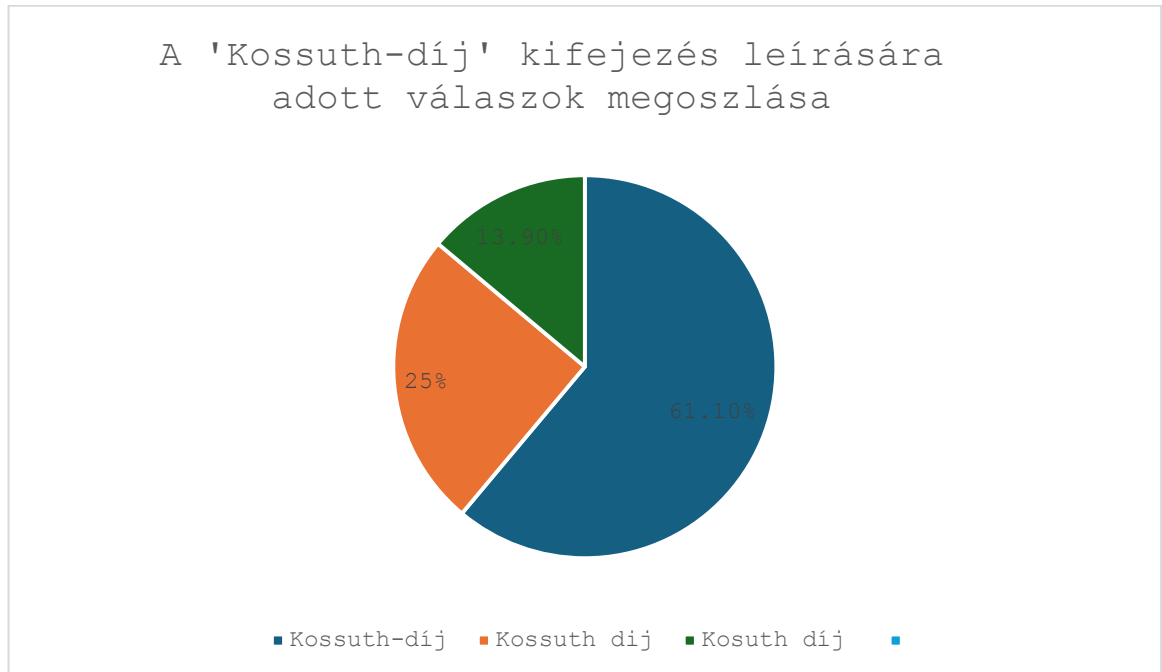


A hetedik kérdés a „Babitscsal” alak helyes használatára vonatkozott, amely a ragok személynevekhez való illesztésének helyes módját vizsgálta. A 36 tanuló közül 21 fő (58,3%) választotta helyesen a „Babitscsal” formát. A „Babiccsal” alakot 9 tanuló (25%) választotta, míg a „Babitssal” írásmódot 6 fő (16,7%) jelölte meg. A hibás válaszok tipikusan a kiejtés alapján történő írásra vezethetők vissza. Ez a feladat jól mutatja, hogy a tanulók egy része még nem alakította ki a ragok illesztésének helyes gyakorlatát, különösen az olyan személyneveknél, amelyek végződésükben kihívást jelentenek. A nyelvtani szabályok tudatosítása ebben az esetben is kulcsfontosságú a további tanulási folyamatban.



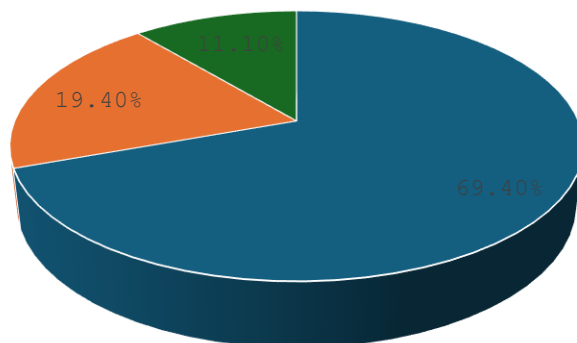
A nyolcadik kérdés a "Kossuth-díj" kifejezés helyesírását vizsgálta. Ez a példa egy rangos kitüntetés nevére vonatkozott, amelynek helyes leírásához a tanulóknak a történelmi személynév pontos írásmódját és a díjnevek kötőjeles szerkezetét kellett felismerniük. A válaszadók közül 22 tanuló (61,1%) választotta a helyes "Kossuth-díj" alakot, ami arra utal, hogy a többség ismeri a személynév és köznév összekapcsolására vonatkozó szabályokat. Ezzel szemben 9 tanuló (25%) a "Kossuth dij" formát jelölte meg, amelyben a kötőjel és az "í" hosszúsága is hibás. Ez a hiba arra utalhat, hogy a tanulók egy része felületesen olvasta el a

lehetőségeket, vagy nem alkalmazta tudatosan a helyesírási szabályokat. 5 tanuló (13,9%) a "Kossuth díj" formát választotta, amely több hibát is tartalmaz: a névalak tévesen szerepel, valamint a kötőjel is hiányzik. Ez a válasz azt jelzi, hogy a történelmi személynevek pontos ismerete és helyesírásuk is gyakorlást igényel.



A kilencedik kérdés Vörösmarty Mihály nevének helyes írásmódját mérte fel. A válaszadók 25 fője (69,4%) választotta helyesen a "Vörösmarty Mihály" alakot, ami arra utal, hogy a tanulók többsége jól ismeri az irodalmi személyiségek nevét és helyesírását. 7 tanuló (19,4%) a "Vörösmarti Mihály" formát választotta, amely a kiejtésen alapuló hibát mutatja. 4 tanuló (11,1%) a "Vörösmarthy Mihály" írásmódot jelölte meg, amely a végződés téves túlkompensálása. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy bár az ismert személynevek helyesírása többnyire biztos a tanulók körében, a részletekben még előfordulhatnak tévesztések.

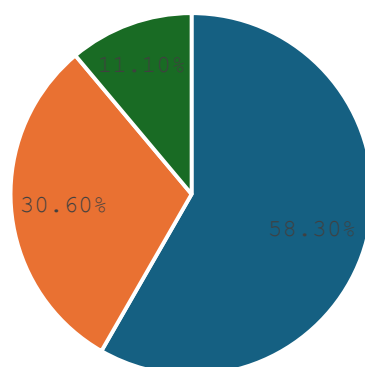
A tanulók válaszainak megoszlása a 'Vörösmarty Mihály' név leírására vonatkozó kérdésben



■ Vörösmarty Mihály ■ Vörösmarti Mihály ■ Vörösmarthy Mihály

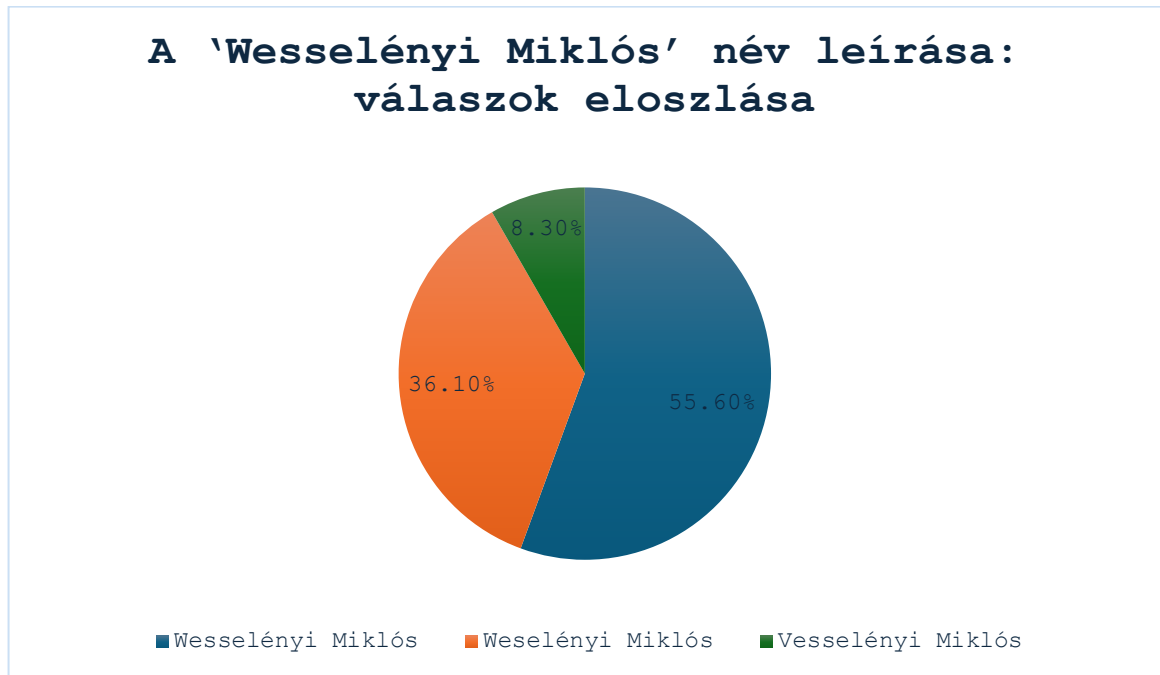
A tizedik kérdés az "Ady-vers" kifejezés írására irányult. A tanulóknak egy ismert költő nevéből képzett összetett szerkezetet kellett helyesen leírniuk, figyelembe véve a kötőjel alkalmazását is. A válaszadók közül 21 tanuló (58,3%) választotta helyesen az "Ady-vers" formát. 11 tanuló (30,6%) az "Ady vers" alakot választotta, amely a kötőjel hiányát jelzi, míg 4 tanuló (11,1%) az "Adi-vers" formát jelölte meg, amely egyszerre tartalmaz fonetikai és szerkezeti hibát. Ez a kérdés jól rámutatott arra, hogy a diákok körében a kötőjelek használata még nem teljesen rögzült.

Az 'Ady-vers' írásmódjának elemzése: tanulói válaszok százalékos megoszlása

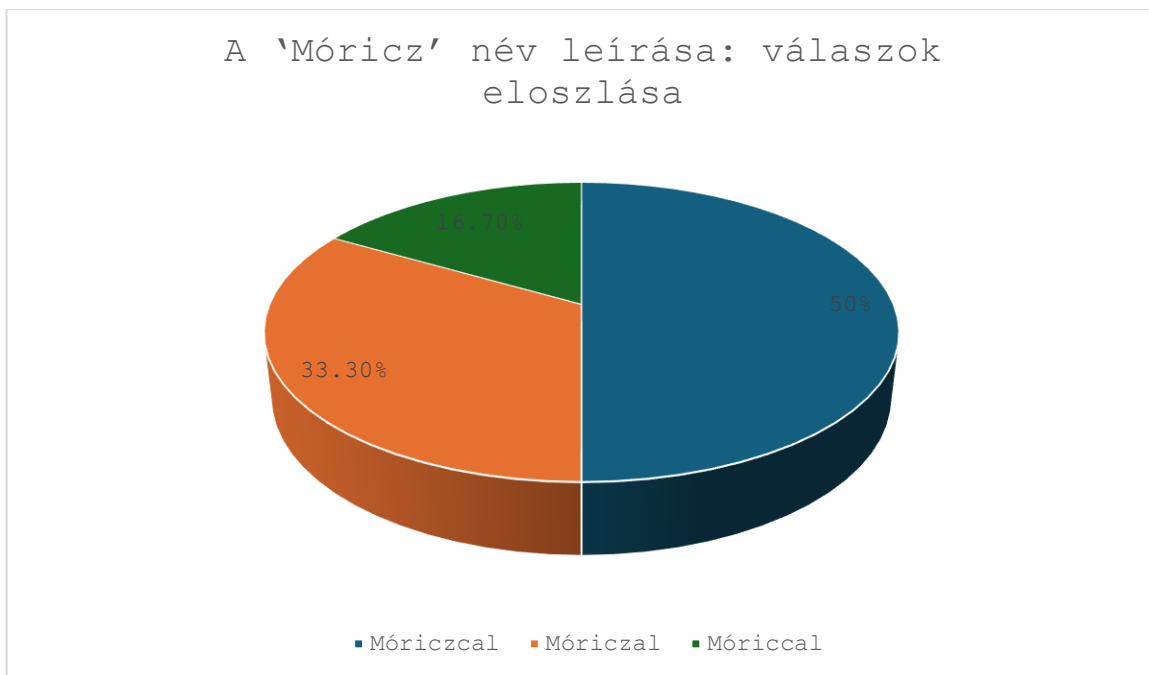


■ Ady-vers ■ Ady vers ■ Adi-vers

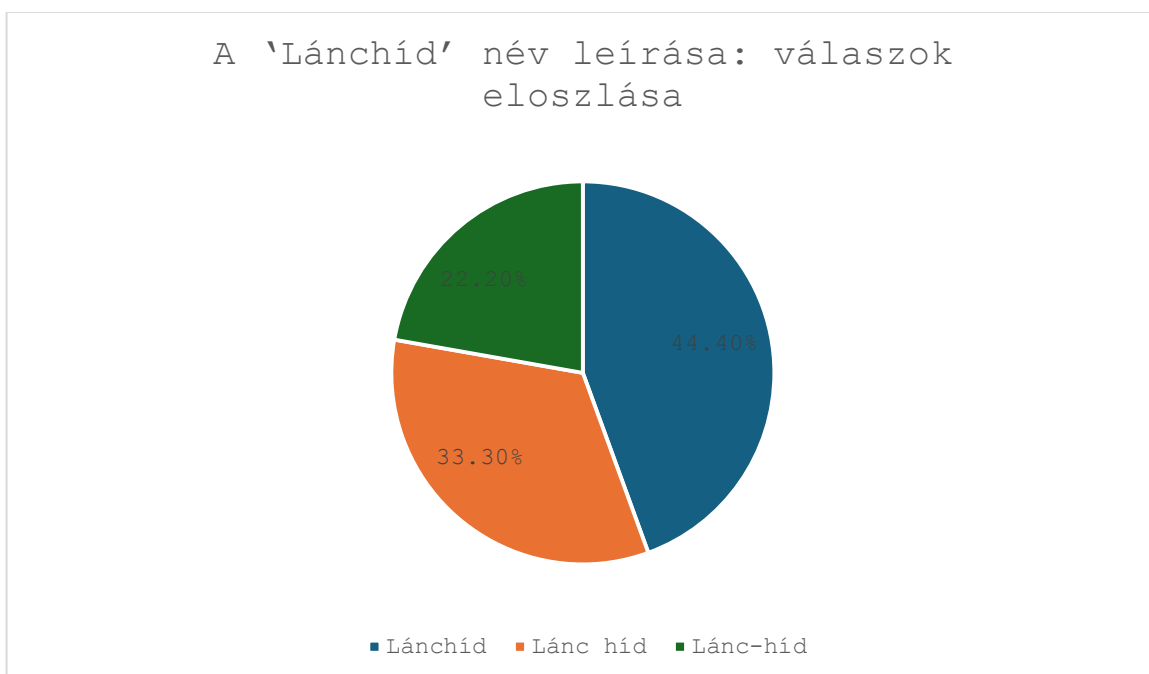
A tizenegyedik kérdés Wesselényi Miklós nevének helyesírását vizsgálta. A helyes választ 20 tanuló (55,6%) jelölte meg, míg 13 fő (36,1%) a "Weselényi Miklós" változatot választotta, ami fonetikus íráson alapuló hiba. 3 tanuló (8,3%) a "Vesselényi Miklós" formát választotta, amely szintén a névalak torzítását mutatja. Az eredmények arra utalnak, hogy bár a többség helyesen írta a nevet, a hosszabb, bonyolultabb személynevek esetében még előfordulnak tévesztések.



A tizenkettedik kérdés a "Móriczcal" alak helyességére vonatkozott, amely a ragok személynevekhez való illesztését tesztelte. A válaszadók közül 18 tanuló (50%) jelölte meg helyesen a "Móriczcal" formát. 12 tanuló (33,3%) a "Móriczal" írásmódot választotta, míg 6 tanuló (16,7%) a "Móriccal" alakot. A hibás válaszok többsége a fonetikai elv alapján történő írásból ered, és jelzi, hogy a személynevek toldalékolása további gyakorlást igényel.

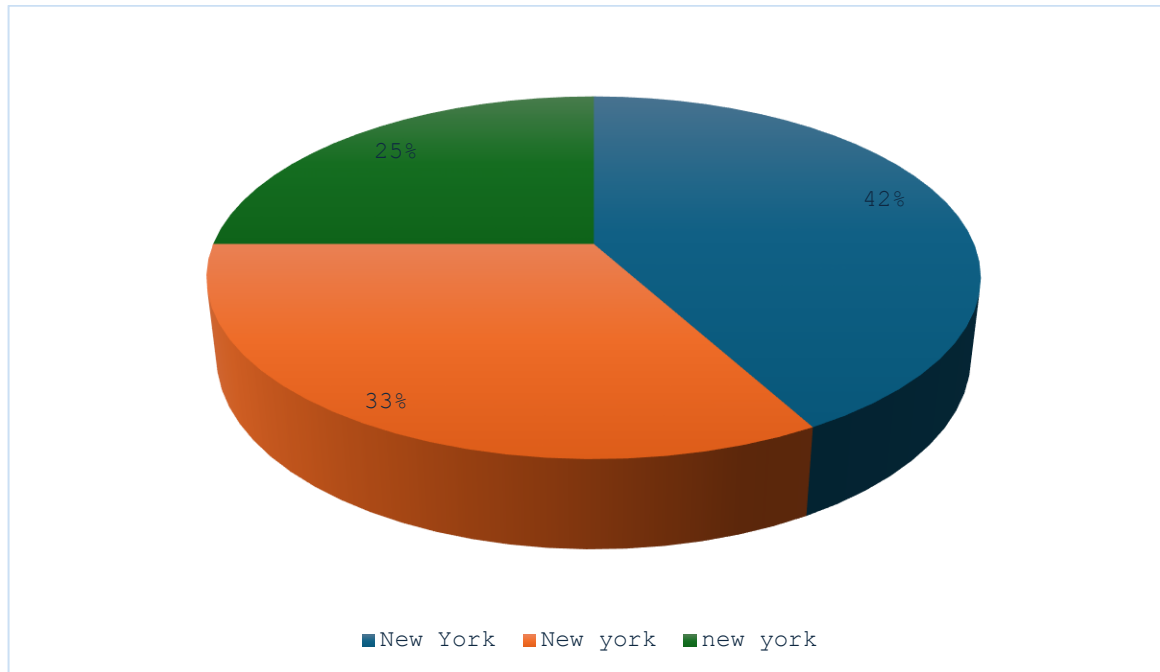


A tizenharmadik kérdés a "Lánchíd" szó írását vizsgálta. Ez egy összetett földrajzi név, amelyet a szabályok szerint egybe kell írni. A helyes választ 16 tanuló (44,4%) jelölte meg. 12 fő (33,3%) a "Lánc híd" formát, míg 8 tanuló (22,2%) a "Lánc-híd" változatot választotta. A hibákból látszik, hogy az összetett tulajdonnevek írásmódja sok tanulónak nehézséget okoz.



A tizennegyedik kérdés a "New York" írásmódjára vonatkozott, amely egy ismert angol eredetű földrajzi név. A helyes válasz a két nagy kezdőbetűs "New

York" volt, amelyet 15 tanuló (41,7%) választott. 12 fő (33,3%) a "New york" formát, míg 9 tanuló (25%) a "new york" írásmódot jelölte meg. A helyesírási hibák főként a nagybetűk következetlen használatából erednek, amely a tulajdonnevek kapcsán külön figyelmet igényel.



A következő feladat célja a köznevek és tulajdonnevek közötti különbségtétel képességének, valamint a tulajdonnevek helyesírásának felmérése volt. A tanulóknak egy 21 elemből álló vegyes szójegyzékből kellett az összes tulajdonnevet kiválasztaniuk és helyesen leírniuk. A lista különféle tulajdonnévtípusokat tartalmazott: személynevek, földrajzi nevek, időmegjelölések, intézménynevek és állatnév.

A feladat szövege:

Köznév vagy tulajdonnév? Ebből a listából válaszd ki az összes tulajdonnevet, amit találsz, és írd le őket helyesen:

Szólista:

Miskolc, pénztáros, Fejér megye, néni, Arany János, papagáj, Magyarország, március, krokodil, Bodri, Szabadság út, Duna, Peti, Balaton, Kata, hétfő, iskola, város, patak, telefon.

A helyes megoldás szerinti tulajdonnevek:

Miskolc, Fejér megye, Arany János, Magyarország, március, Bodri, Szabadság út, Duna, Peti, Balaton, Kata

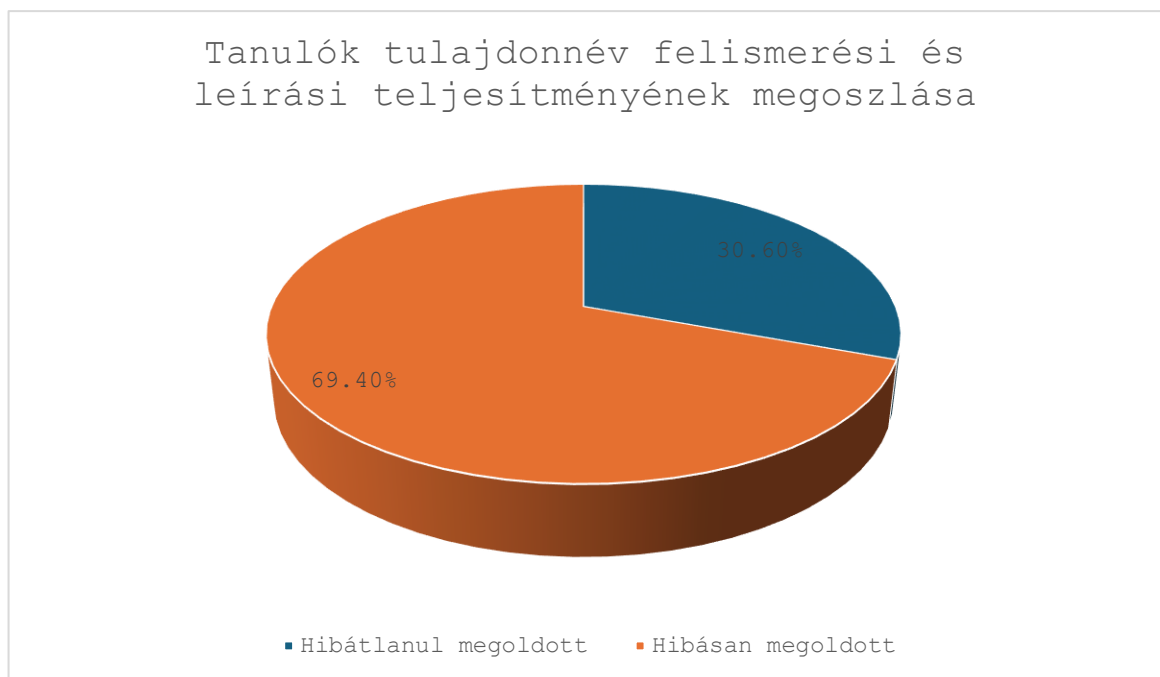
- 11 tanuló (30,6%) teljesen hibátlanul oldotta meg a feladatot.
- 25 tanuló (69,4%) különböző mértékben hibázott.

Teljesítményeloszlás a hibázó tanulók körében:

Helyesen beazonosított tulajdonnevek száma	Tanulók száma	Jellemző hibák
10 helyes	6 fő	„március” kihagyása vagy köznévként kezelése kisbetűs alakja miatt.
9 helyes	7 fő	„Szabadság út” kihagyása.
8 helyes	6 fő	„Bodri” kihagyása, vagy összetett nevek félreértelmezése.
7 vagy kevesebb helyes	6 fő	Több hiba, jellemzően közneveket is tulajdonnevek közé soroltak, pl. „néni”, „iskola”, „hétfő”.

A leggyakoribb hiba az volt, hogy a tanulók nem sorolták a tulajdonnevek közé a „március” szót. Ennek oka vélhetően az, hogy bár a hónapnevek nyelvtani szempontból tulajdonnevek, helyesírásuk kis kezdőbetűs, ami megtévesztő lehet számukra. Szintén sok esetben előfordult, hogy a tanulók kihagyták az olyan összetett tulajdonneveket, mint például a „Szabadság út” vagy a „Fejér megye”. Többen bizonytalanságot mutattak az állatnévként szereplő „Bodri” kapcsán is: ezt egyesek köznévként kezelték, vélhetően nem ismerték fel, hogy egy konkrét egyed elnevezéséről van szó. Emellett néhány tanulónál megfigyelhető volt, hogy közneveket – például „néni”, „papagáj” vagy „iskola” – is tulajdonnevek közé soroltak, ami a kategóriák közötti elhatárolásban mutat hiányosságokat.

A teljesítmények eloszlása alapján elmondható, hogy bár a tanulók többsége alapvetően tisztában van a tulajdonnevek fogalmával, a kategorizálás részleteiben, különösen a helyesírási szabályok alkalmazásában és a kivételek kezelésében még sokuk bizonytalanságot mutat. A feladat értékelése rámutat arra is, hogy a tanulók egy része jó irányba halad a tulajdonnevek helyes használata felé, azonban szükség van a nyelvtani tudásuk árnyalására. A tanítási gyakorlatban érdemes külön hangsúlyt fektetni azokra az esetekre, amelyek a hagyományos kategóriákhoz képest kivételes helyzetet képviselnek – például a hónap- és napnevek vagy az összetett földrajzi és intézménynevek helyesírására. Emellett hasznos lehet olyan feladatok alkalmazása, amelyekben a tanulóknak nemcsak az azonosítás, hanem a szabálymagyarázat szintjén is foglalkozniuk kell a szóalakokkal, hogy mélyebb megértés alakulhasson ki bennük a tulajdonnevek helyesírási sajátosságairól.



A soron következő vizsgált kérdés arra irányult, hogy a tanulók döntsenek arról, helyesen van-e leírva a tulajdonnév ebben a mondatban. A mondat helyes írásmódja szerint a „Párizs” szó tulajdonnévként nagy kezdőbetűvel írható, így a helyes válasz: „Helytelen”.

Az eredmények alapján a tanulók 69%-a (25 fő) helyesen ismerte fel a hibát, azaz kijelentette, hogy a mondat helytelenül tartalmazza a tulajdonnevet kisbetűvel

írva. Ezzel szemben 31% (11 fő) a helyesírást nem ismerte fel, és helyesnek ítélte a mondatot.

Ez az eredmény azt mutatja, hogy a többség megfelelően tudja alkalmazni a tulajdonnevek helyesírásának alapvető szabályait, ugyanakkor több mint egyharmadnyi tanulónál még fejlődési lehetőség van ezen a területen.

Az eredmények eloszlása arra is rámutathat, hogy a tulajdonnevek helyesírásának gyakorlati ismerete nem mindig egyértelmű a diákok számára, és érdemes a jövőben ezt a témakört még célzottabban és ismétlődően tanítani.

A következő vizsgált mondatban a tulajdonnevek helyes írásmódjának megítélése volt a feladat. A mondat helyesen így íródna: „A Tihanyi-félsziget lenyűgöző kilátást nyújt a Balatonra.”, tehát a „Tihanyi-félsziget” és a „Balaton” tulajdonneveket nagy kezdőbetűvel kell írni. Ez alapján a helyes válasz „Helytelen”, mivel a mondatban mindkét tulajdonnév kisbetűvel szerepel.

A 36 tanuló közül 22 fő (61%) helyesen ismerte fel a hibát, vagyis helytelennek ítélte a mondatot, míg 14 tanuló (39%) helyesnek tartotta a megadott írásmódot.

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a tanulók többsége megfelelően tudja alkalmazni a tulajdonnevek helyesírásának szabályait, azonban jelentős arányban találkozhatunk olyan esetekkel, ahol még hiányzik az alapszintű ismeret vagy a szabály alkalmazásának képessége.

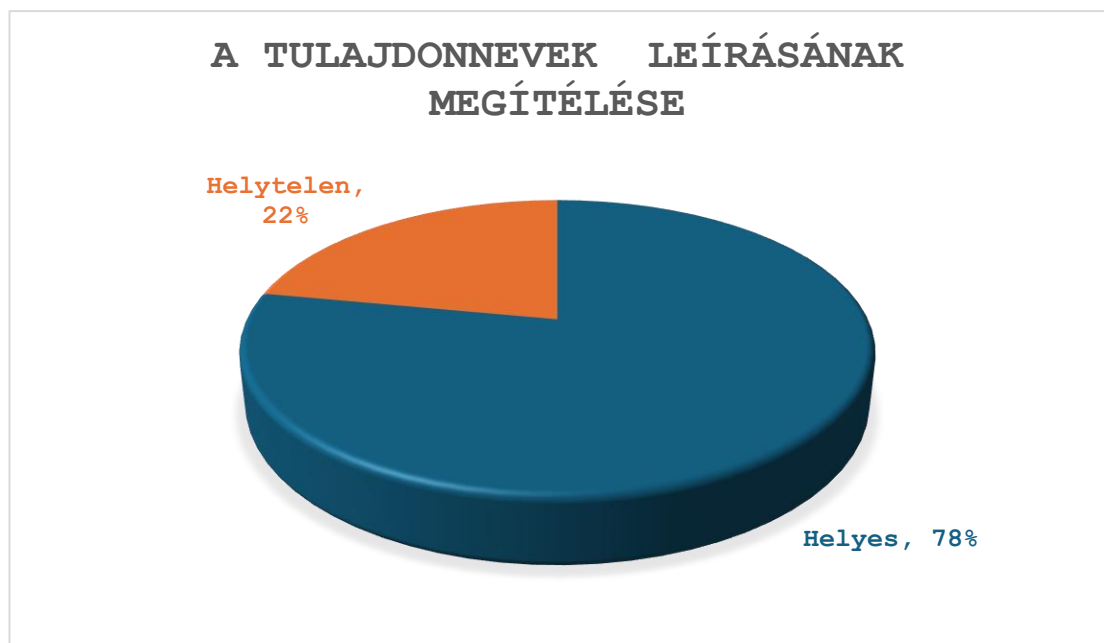
Ez az eredmény azt sugallja, hogy a tulajdonnevek helyesírására különösen nagy figyelmet kell fordítani az oktatás során, és célszerű gyakorlati példákon keresztül is megerősíteni a szabályokat.

Az utolsó vizsgált mondatban szintén a tulajdonnevek helyes írásmódjának megítélése volt a feladat. A mondat a következő: Fertőd község híres az impozáns Esterházy-kastélyáról. A „Fertőd” településnév, valamint az „Esterházy-kastély” elnevezés helyesírása kulcsfontosságú, hiszen mindkettő tulajdonnév, melyeket nagy kezdőbetűvel kell írni. A mondat helyesen van írva, így a „Helyes” válasz a megfelelő.

A 36 tanulóból 28 fő (78%) azonosította helyesen a mondat helyes írásmódját, vagyis helyesnek ítélte a tulajdonnevek írását, míg 8 tanuló (22%) tévesen helytelennek minősítette azt.

Az eredmények azt mutatják, hogy a diákok jelentős többsége jól ismeri a tulajdonnevek helyesírásának szabályait, különösen az egyszerűbb, ismert település- és épületneveket illetően. Azonban az is látható, hogy egy kisebb csoport számára még nem teljesen egyértelmű ezen helyesírási normák alkalmazása.

Ez az arány jelzi, hogy bár az alapvető tulajdonnév-használat az esetek többségében megfelelő, a tanítási folyamatban érdemes továbbra is kiemelten foglalkozni azzal, hogy a diákok tudatosan és magabiztosan alkalmazzák a tulajdonnevek helyesírási szabályait, különös tekintettel a kötőjeles tulajdonnevekre és összetett névadásokra.



BEFEJEZÉS

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

Dolgozatomban a tulajdonnevek típusainak és helyesírásának tanítását vizsgáltam meg elméleti és gyakorlati szempontból. A téma feldolgozását azért tartottam fontosnak, mert a tanulók helyesírási nehézségeinek jelentős része a tulajdonnevek felismeréséhez és megfelelő írásához kapcsolódik. A magyar helyesírás szabályrendszere a tulajdonnevekkel kapcsolatban több olyan területet is érint – például a nagybetűhasználat, az egybe- vagy különírás, illetve a toldalékolás kérdésköre –, amelyek gyakorlást és tudatosítást igényelnek már a felső tagozat elejétől.

A dolgozat első részében áttekintettem a tulajdonnevek fajtáit, az azokhoz kapcsolódó helyesírási szabályokat, valamint azt, hogyan jelennek meg ezek a tananyagban és a tantervi követelményekben. Részletesen foglalkoztam azzal is, milyen didaktikai szempontok érvényesülnek a tanítás során, és milyen módszerek alkalmazhatók a tanulók nyelvi tudatosságának fejlesztésére.

A kutatás részeként feladatlapos adatgyűjtést végeztem 6–7. osztályos tanulók körében, amely során arra kerestem választ, mennyire ismerik a tanulók a tulajdonnevek típusait, és hogyan alkalmazzák a helyesírási szabályokat különféle feladatokban. Az anonim módon kitöltött kérdőívet összesen 36 tanuló töltötte ki. Az eredmények alapján megállapítható, hogy bár sokan tisztában vannak az alapszabályokkal, gyakorlati alkalmazásuk során még mindig előfordulnak tipikus hibák, különösen a földrajzi nevek, intézménynevek és személynevek helyesírásában. A vizsgálat rávilágított arra is, hogy a szabályok elsajátítása önmagában nem elég: a begyakorlás, a tudatosítás és az alkalmazás szempontjából változatos, céltudatos pedagógiai eszközökre van szükség.

A kutatás és az elméleti háttér alapján két tanórát is tartottam az iskolai gyakorlatom alatt: az egyik a tulajdonnevek helyesírásának gyakorlására, a másik

pedig a mozaikszóképzés és a köznevesülés témájára épült. Mindkét órát 6–7. évfolyamos tanulóknak tartottam, a tanórai tapasztalatokat és a felhasznált feladatokat a dolgozatomban részletesen is bemutattam. A tanulók aktívan részt vettek a közös munkában, érdeklődve fogadták az új ismereteket, és a gyakorlófeladatokon keresztül fejlődött helyesírási biztonságuk is.

A vizsgálat egyértelműen rávilágított arra, hogy még a szabályokat ismerő tanulók is gyakran hibáznak a tulajdonnevek írásakor – különösen a földrajzi nevek, intézménynevek, műcímek és családnevek toldalékolásánál, gyakori a kis- és nagybetűk tévesztése. Ez azt mutatja, hogy az ismeretek nem rögzülnek elég mélyen, és nem tudatosulnak a gyakorlatban. A megfigyeléseim szerint a tanulók gyakran nem ismerik fel, hogy hibát követtek el – így a tanári magyarázat, visszacsatolás és megerősítés kulcsszerepet játszik a javulásban. A hibák közös megbeszélése tanulási lehetőségként jelenik meg. Fontosnak tartom a differenciált fejlesztést is, hiszen a tanulók eltérő nyelvi készségekkel és előismeretekkel érkeznek az órára. A csoportos vagy páros feladatok lehetőséget teremtenek arra, hogy a gyengébb tanulók is aktív részesei legyenek a közös munkának, míg az erősebbek mélyebb nyelvi összefüggések felismerésével gazdagodhatnak. Ugyancsak javasolt a tananyaghoz kapcsolódó vizuális és digitális eszközök bevonása, hiszen ezek motiváló hatással bírnak, és segítik az absztrakt szabályok kézzelfoghatóbbá tételét.

A dolgozat elkészítése során világossá vált számomra, hogy a tulajdonnevek helyesírása nemcsak szabályismeretet igényel, hanem tudatos nyelvhasználatot és rendszeres gyakorlást is. Megfigyeléseim szerint a tanulók számára ez a terület különösen nehéz, mivel a helyesírási szabályok összetettek, és a különféle tulajdonnévtípusok (például földrajzi nevek, intézménynevek, műcímek) eltérő megközelítést kívánnak. Úgy vélem, a tanítás hatékonyságát növelné, ha több szemléltető példát, szöveggörnyezetben megjelenő feladatot és gyakorlati alkalmazást használnánk. Fontosnak tartom továbbá, hogy a tanulók aktívan részt vehessenek a szabályok felfedezésében – például csoportos szabályalkotással,

hibakereső játékokkal vagy saját példák gyűjtésével. A szabályok bemagolása helyett a tudatosítás és a nyelvi logika fejlesztése vezet eredményre.

A feladatlapos visszajelzések alapján világosan látszik: ha a tanulók nem értik a „miértet”, akkor könnyen elbizonytalanodnak. A szabályok alkalmazása csak akkor válik rutinszerűvé, ha azt a tanár következetesen megerősíti, visszakérdez, és önálló gondolkodásra ösztönöz.

A diákok motivációja és aktivitása nő, ha a tananyag kapcsolódik az ő világukhoz. A tananyaghoz szorosan kapcsolódó, de a tanulók mindennapi nyelvhasználatához is közel álló feladatok (pl. iskolai intézmények, ismert helyek, hírességek nevei) segítenék a szabályok belsővé válását. A differenciált gyakorlás, a vizuális eszközök használata és a visszatérő ismétlés szintén hozzájárulhat a biztosabb helyesíráshoz. Úgy gondolom, a tulajdonnevek helyesírásának tanítása akkor lehet igazán eredményes, ha nemcsak a szabályok bemutatására, hanem azok értelmezésére és élményszerű gyakorlására is hangsúlyt fektetünk.

Összességében elmondható, hogy a tulajdonnevek helyesírásának tanítása akkor lehet igazán eredményes, ha a tanulók nemcsak a szabályokat tanulják meg, hanem azok tudatos alkalmazását is elsajátítják. Ennek elősegítéséhez a pedagógus részéről tudatos óratervezésre, változatos módszerek alkalmazására és rendszeres visszacsatolásra van szükség.

A FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE

1. A tulajdonnevek helyesírási alapelvei. // *Nyelvtudományi Közlemény*, 2018.– 95–201. o.
2. A tulajdonnevek tanításának módszertana. // Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2019. – 154–155. o.
3. Balogh Éva. Onomasztika az iskolai tananyagban. // *Magyar Nyelvoktatás*, 2018/3. – 39–54.
4. Barabás András – Kálmán C. György – Nadasdy Ádám. Van-e a magyarban tulajdonnév? // *Nyelvtudományi Közlemények*, 79 (1977), 135–155. o.
5. Beregszászi Anikó. *A lehetlent lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató a kárpátaljai magyar iskolák számára.* // Ungvár–Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2021. – 9–130. o.
6. Bozsik Gabriella. Intézménynevek helyesírása és nyelvhasználata a 21. században. // *Nyelv és Kultúra*, 2015. – 67–72. o.
7. Braun Éva – Zékány Krisztina – Kovács-Burkus Erzsébet. *Magyar nyelv. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára.* // Lviv: Szvit Kiadó, 2014. – 78–82. o.
8. Braun Éva – Zékány Krisztina – Kovács-Burkus Erzsébet. *Magyar nyelv. Tankönyv a magyar tannyelvű általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára.* // Lviv: Szvit Kiadó, 2015. – 94–101. o.
9. Chomsky, Noam. *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use.* // New York: Praeger, 1986. – 1–5. o.
10. Demeter Gábor – Bagdi László. Népiségtörténeti módszerek a családnevek etnikai vizsgálatában. // *Etnolingvisztikai Tanulmányok*, 2012, 1-17.
11. Fabó Kinga. Tulajdonnevek és köznevek a nyelvben és logikában. // *Névtani Értesítő*, 28. 2006. – 67–74. o.
12. Falus Iván. *Didaktika – Elméleti alapok a tanítás tanulásához.* // Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 2020. – 282–285. o.

13. Farkas Tamás – Slíz Mariann. „Tulajdonnevek a történeti és etimológiai szótárakban”. // In: *Tulajdonnevek és szótárak*. Budapest: ELTE–MNYT, 2020. – 39–52. o.
14. Fehértói Katalin. A megkülönböztető nevek és a tulajdonnevek jelentése. // *Magyar Nyelvőr*, 2005. – 10–14. o.
15. Frege, Gottlob. Jelentés és jelölet. // In: Rúzsa Imre (szerk.): *Logika, szemantika, matematika*. Budapest: Gondolat, 1980. 156–190. o.
16. Gombocz Zoltán. *A magyar történeti nyelvtan vázлата IV. Jelentéstan*. // Pécs: Danubia, 1926, 40–41. o.
17. Gósy Mária. *Pszicholingvisztika*. // Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2004. –121–124. o.
18. Hajdú Mihály. Névtan és névjog: fogalmak és használat. // *Nyelvészet* *Értesítő*, 2010, 67-69.
19. Hoffmann István. A helynevek jelentéstani vizsgálatához. // *Magyar Nyelvjárások*, 23, 1980. – 11–22. o.
20. Hoffmann István. Földrajzi nevek tipológiája és térképi ábrázolásuk. // *Magyar Nyelvőr*, 2002, 182-184. o.
21. Hoffmann István. Helynevek és személynevek a nyelvészetben. // *Magyar Nyelvőr*, 1995, 11-20. o.
22. Hoffmann István. Névtipológia és nyelvészet. // *Magyar Nyelvőr*, 2002, 54-55. o.
23. Horváth Katalin. A képi szemléltetés szerepe a tanulásban. // *Oktatás és Kommunikáció*, 2021. – 34–50. o.
24. Hunya Márta. Bevezetés a digitális pedagógiai kultúrába. // *Új Pedagógiai Szemle*, 2013, 46-48. o.
25. J.Soltész Katalin – Nyirkos István – Hajdú Mihály – Hegedűs Attila. *Tulajdonnevek a magyar nyelvben*. // Budapest: Akadémiai Kiadó, 2003, 128-130.
26. J.Soltész Katalin. A tulajdonnév funkciója és jelentése. // *Magyar Nyelvőr*, 2010, 84-123. o.

27. J.Soltész Katalin. Személynevek funkciói és terminológiája. // *Nyelvtudományi Közlemények*, 2003. – 2–0. o.
28. Kálmán Béla. *A nevek világa*. // Budapest: Gondolat, 1967, 16-18.
29. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség. Anyanyelvi oktatási támogatás. // Beregszász: KMPSZ, 2023. – 10–11. o.
30. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség. *Modelltanterv a magyar tannyelvű iskolák számára (5–9. évfolyam)*. // Beregszász: KMPSZ, 2012. 4–6. o.
31. Kiss Katalin (szerk.). *Új magyar nyelvtan*. // Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2003.
32. Kovács Kristóf – Faragó Boglárka. A modern technológia hatása a kognitív képességekre. // *Könyv és Nevelés*, 2020. – 131–133. o.
33. Langacker, Ronald W. *Foundations of Cognitive Grammar*. // Stanford: Stanford University Press, 1987. – 277 o.
34. László Gyula. Kettős honfoglalás-elmélet... // *Régészeti Füzetek*, 1999. – 41–42. o.
35. Magyar helyesírási szabályok a tulajdonnevek típusairól. // Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 2020. – 154–168. o.
36. Misad Katalin – Klauzy Kinga. Kisebbségi kétnyelvűség és intézménynév-használat. // *Nyelvi Színterek Kutatása*, 201. – 84–91. o.
37. Nagy Natália. A kárpátaljai magyar tanulók helyesírása néhány szempontból. // *Tanulmány*, 2023. – 139–148. o.
38. Nemzeti Kerettanterv 2020. // Budapest: Oktatási Hivatal, 2020.
39. Nyirkos István. A tulajdonnevek pragmatikai értelmezése. // In: Balázs Géza – Tolcsvai Nagy G. (szerk.): *Nyelv – kommunikáció – kultúra*. Budapest: Tinta, 2001. –232–239. o.
40. Papp László. Névtudomány és nyelvtudomány. // *Nyelvtudományi Értekezések*, 70 (1970). – 26–32. o.
41. Po zákárpátszki. A kétnyelvűség hatásai a kárpátaljai magyar közösség nyelvhasználatára. // 2022. – 30–32. o.

42. Reszegi Katalin. „A tulajdonnevek mentális reprezentációjáról”. // *Névtani Értesítő*, 31 (2009). – 31–42. o.
43. Rúzsa Imre. *Bevezetés a logikába*. // Budapest: Osiris Kiadó, 1999. – 431–432. o.
44. Searle, John R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. // Cambridge: Cambridge University Press, 1969. – 86–95. o.
45. Szépe György. A tulajdonnevek nyelvi és társadalmi státusa. // *Magyar Nyelvőr*, 1982/3. – 289–295. o.
46. Szépe Gyula. A névadás társadalmi és nyelvi dimenziói. // *Nyelv és Társadalom*, 2016/2; *Magyar grammatika*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2010. – 15–29. o.
47. Tompa József (szerk.). *A mai magyar nyelv rendszere*. // Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963. – 173–174. o.
48. Tóth-Mózer Szilvia – Mисley Helga. Digitális eszközök integrálása az oktatásba. // Budapest: ELTE, 2019. –18 o.
49. Vágó Irén. *A pedagógiai kutatás alapjai*. // Budapest: Aula Kiadó, 2007. 47–62., 103–109. o.
50. Van Langendonck, Willy. *A tulajdonnevek elmélete és tipológiája*. // Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2010. –11–44. o.
51. Varga László. Tanítási módszerek és a tanulók aktivitása. // *Pedagógiai Szemle*, 2019/3. – 45–60. o.
52. Zahuczky Mónika – Fercsik Erzsébet – Laczkó Krisztina – Révész Katalin. Az asszonynévformák változásai városon és vidéken a 70-es és 90-es években. // *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai* (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.). 1–2. kötet. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Budapest–Miskolc: MNYT–ME BTI, 1997. 1: 64–68. o.
53. Prykhodko, Olha. Методичні основи формування орфографічної компетентності угорськомовних учнів // *Наукові записки УжНУ. Педагогіка*, 2016. –40–48. o.

54. Карпенко, Ірина. Топонімічний матеріал як засіб орфографічного тренінгу в багатомовному класі // *Проблеми сучасної освіти*, 2018/2. С. 55–62.
55. Ткачук, Тетяна. Цифрові ресурси для формування правописної навички в учнів з угорською мовою навчання // *Освітній вимір*, 2020/4. С.80–90.

РЕЗЮМЕ

У дослідженні проаналізовано викладання типів власних назв та їхнього правопису з теоретичного й практичного погляду. Актуальність теми зумовлена тим, що істотна частина орфографічних помилок учнів 6–7 класів пов'язана з розпізнаванням власних назв і правильним написанням їхніх форм. Правописні норми угорської мови щодо власних назв охоплюють кілька складних аспектів — зокрема вживання великих літер, написання разом або окремо та приєднання закінчень — які потребують систематичного опрацювання вже на початковому етапі базової школи.

У першому розділі окреслено типологію власних назв, відповідні орфографічні правила та їх відображення в навчальних програмах і підручниках. Також розглянуто дидактичні чинники, що визначають ефективність навчання, і методи, спрямовані на розвиток мовної свідомості учнів.

Емпіричну частину становило анкетно-тестове опитування 36 учнів 6–7 класів. Метою було з'ясувати рівень володіння типами власних назв та ступінь застосування орфографічних правил у різних завданнях. Результати засвідчили, що, попри загальне знання основних норм, у практичному використанні спостерігаються типові хиби, передусім у написанні географічних назв, назв установ і особових імен. Висновок полягає в тому, що самого засвоєння правил недостатньо: необхідні цілеспрямовані, різноформатні педагогічні інструменти для відпрацювання та усвідомлення норм.

На основі теоретичних та емпіричних даних у межах педагогічної практики було проведено два уроки: перший — для тренування правопису власних назв, другий — з теми творення аббревіатур і процесу переходу власних назв у загальні. Обидва заняття відбулися у 6–7-х класах; їх перебіг і використані завдання докладно описано в роботі. Учні активно долучалися до

роботи, а виконання вправ сприяло зміцненню їхньої орфографічної компетентності.

Аналіз результатів чітко показав, що навіть учні, ознайомлені з правилами, часто припускаються помилок у написанні власних назв — особливо у разі приєднання закінчень до географічних назв, назв установ, назв творів і прізвищ. Знання залишаються поверховими й не завжди автоматизуються на практиці. Спостереження засвідчили, що школярі не завжди усвідомлюють власні хиби; тому пояснення вчителя, зворотний зв'язок і системне підкріплення відіграють ключову роль у подоланні недоліків. Колективне обговорення помилок розглядається як ефективна навчальна можливість.

Важливо враховувати принцип диференціації, оскільки учні мають різний рівень мовної підготовки. Групові та парні завдання забезпечують участь слабших учнів, тоді як сильніші поглиблюють розуміння мовних закономірностей. Доцільним є залучення візуальних і цифрових ресурсів, які підвищують мотивацію та роблять абстрактні правила наочними.

Дослідження підтверджує, що правопис власних назв потребує не лише знання норм, а й свідомого мовного використання та регулярної практики. Комплексність правил і різноманітність типів власних назв (географічні, інституційні, найменування творів тощо) зумовлюють потребу в різнобічних методах навчання. Ефективність підвищується за умов використання наочних прикладів, контекстуальних завдань і практичних застосувань. Доцільно залучати учнів до відкриття правил — через групове формулювання, пошук помилок і створення власних прикладів. Замість механічного заучування слід акцентувати на усвідомленні та мовній логіці.

Підсумки тестового опитування свідчать: якщо учні не розуміють причинно-наслідкових зв'язків, вони швидко губляться. Правила стають автоматичними лише за умови систематичного підкріплення й стимулювання самостійного мислення. Мотивація підвищується, коли матеріал пов'язаний із

реальним досвідом учнів. Завдання, що відображають шкільний простір, локальні географічні назви чи відомі постаті, полегшують внутрішнє засвоєння норм. Диференційовані вправи, візуальні засоби і регулярне повторення сприяють формуванню стійких навичок.

Отже, успішне навчання правопису власних назв передбачає не лише виклад норм, а й їх обґрунтування та цілеспрямоване практикування. Для цього необхідні продумане планування уроків, використання різноманітних методів і систематичний зворотний зв'язок.

MELLÉKLET

Tulajdonnevek helyesírása

A teszt során több olyan tulajdonnevet fogtok találni, amelyeket helyesen kell leírnotok. Kérjük, figyeljétek a helyesírási szabályokra, különösen a nagybetűs írásra, az ékezetekre és az esetleges különleges karakterekre!

- Jelenleg hányadik osztályba jársz?
6 osztály
- Milyen jegyet szoktál kapni a tollbamondásokra, helyesírási dolgozatokra?
3
- Melyik a helyes írásmód?
 - Berlyn
 - berlin
 - Berlin
- Melyik a helyes írásmód?
 - Eiffel-torony
 - Eíffel-torony
 - Eiffel torony
- Melyik a helyes írásmód?
 - Nádasdy-kastély
 - Nádasdy-kastély
 - Nádasdi kastély
- Melyik a helyes írásmód?
 - Bajcsy-Zsilinszky
 - Bajcsi-Zsilinszki
 - Bajcsy Zsilinszki
- Melyik a helyes írásmód?
 - Babicsal
 - Babitscsal
- Melyik a helyes írásmód?
 - Babittsal
- Melyik a helyes írásmód?
 - Kossuth díj
 - Kossuth díj
 - Kossuth-díj
- Melyik a helyes írásmód?
 - Vörösmarti Mihály
 - Vörösmarty Mihály
 - Vörösmarthy Mihály
- Melyik a helyes írásmód?
 - Ady vers
 - Adi-vers
 - Ady-vers
- Melyik a helyes írásmód?
 - Wesselényi Miklós
 - Wesselényi Miklós
 - Vesselényi Miklós
- Melyik a helyes írásmód?
 - Móriczsal
 - Móriczal
 - Móriccal
- Melyik a helyes írásmód?
 - Lánchíd
 - Lánc híd
 - Lánc-híd
- Melyik a helyes írásmód?
 - New york
 - new york
 - New York

15. Köznév vagy tulajdonnév?

Ebből a listából válaszd ki az összes tulajdonnevet, amit találsz és írd le őket helyesen:

Miskolc, pénztáros, Fejér megye, néni, Arany János, papagáj, Magyarország, március, krokodil, Bodri, Szabadság út, Duna, Peti, Balaton, Kata, hétfő, iskola, város, patak, telefon

Miskolc, Fejér megye, Arany János, Magyarország,
Bodri, Szabadság út, Duna, Balaton

16. Döntsd el, hogy az alábbi mondatban helyesen vannak-e leírva a tulajdonnevek:

párizs a világ egyik legszebb városa.

- a. Helyes
 b. Helytelen

17. Döntsd el, hogy az alábbi mondatban helyesen vannak-e leírva a tulajdonnevek:

A tihanyi-félsziget lenyűgöző kilátást nyújt a **balatonra**.

- a. Helyes
b. Helytelen

18. Döntsd el, hogy az alábbi mondatban helyesen vannak-e leírva a tulajdonnevek:

Miklós és Zsófi a hétvégén elutaznak **Prágába**.

- a. Helyes
b. Helytelen

Tulajdonnevek helyesírása

A teszt során több olyan tulajdonnevet fogtok találni, amelyeket helyesen kell leírnotok. Kérjük, figyeljétek a helyesírási szabályokra, különösen a nagybetűs írásra, az ékezetekre és az esetleges különleges karakterekre!

1. Jelenleg hányadik osztályba jársz?

4

2. Milyen jegyet szoktál kapni a tollbamondásokra, helyesírási dolgozatokra?

Jókat

3. Melyik a helyes írásmód?

- a. Berlyn
b. berlin
 c. Berlin

4. Melyik a helyes írásmód?

- a. Eiffel-torony
b. Eiffel-torony
c. Eiffel torony

5. Melyik a helyes írásmód?

- a. Nádasdy kastély
 b. Nádasdy-kastély
c. Nádasdi kastély

6. Melyik a helyes írásmód?

- a. Bajcsy-Zsilinszky
b. Bajcsi-Zsilinszki
c. Bajcsy Zsilinszki

7. Melyik a helyes írásmód?

- a. Babicsal
 b. Babitscsal

- c. Babitsal
8. Melyik a helyes írásmód?
- a. Kossuth díj
b. Kosuth díj
c. Kossuth-díj
9. Melyik a helyes írásmód?
- a. Vörösmarti Mihály
b. Vörösmarty Mihály
c. Vörösmarthy Mihály
10. Melyik a helyes írásmód?
- a. Ady vers
b. Adí-vers
c. Ady-vers
11. Melyik a helyes írásmód?
- a. Weselényi Miklós
b. Wesselényi Miklós
c. Vesselényi Miklós
12. Melyik a helyes írásmód?
- a. Móriczcal
b. Móriczal
c. Móriccal
13. Melyik a helyes írásmód?
- a. Lánchíd
b. Lánç híd
c. Lánç-híd
14. Melyik a helyes írásmód?
- a. New york
b. new york
c. New York

15. Köznév vagy tulajdonnév?

Ebből a listából válaszd ki az összes tulajdonnevet, amit találsz és írd le őket helyesen:

Miskolc, pénztáros, Fejér megye, néni, Arany János, papagáj, Magyarország, március, krokodil, Bodri, Szabadság út, Duna, Peti, Balaton, Kata, hétfő, iskola, város, patak, telefon

Miskolc, Fejér megye, Arany János, Magyarország,
Bodri, Szabadság út, Duna, Peti, Balaton, Kata,

16. Döntsd el, hogy az alábbi mondatban helyesen vannak-e leírva a tulajdonnevek:

párizs a világ egyik legszebb városa.

- a. Helyes
b. Helytelen

17. Döntsd el, hogy az alábbi mondatban helyesen vannak-e leírva a tulajdonnevek:

A **tihanyi-félsziget** lenyűgöző kilátást nyújt a **balatonra**.

- a. Helyes
b. Helytelen

18. Döntsd el, hogy az alábbi mondatban helyesen vannak-e leírva a tulajdonnevek:

Miklós és Zsófi a hétvégén elutaznak **Prágába**.

- a. Helyes
b. Helytelen

